

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Markéta Pluskalová

Sociální pedagogika – specializace Výchovné poradenství

**Rozpoznávání znaků šikany z pohledu rodičů ve vybrané
základní škole**

Olomouc 2023

vedoucí práce: Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Terezy Buchtové, Ph.D. a uvedla veškeré zdroje a odbornou literaturu.

V Olomouci dne 15.04.2023

Bc. Markéta Pluskalová

Poděkování

Nejdříve bych ráda na tomto místě poděkovala Mgr. Tereze Buchtové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a její cenné rady, které mi v průběhu psaní poskytovala. Dále bych chtěla projevít poděkování všem, kteří se účastnili mého výzkumného šetření. Velice také děkuji své rodině za to, že tu pro mě byla a projevovala mi podporu, lásku a trpělivost po celou dobu studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Markéta Pluskalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Rozpoznávání znaků šikany z pohledu rodičů ve vybrané základní škole
Název práce v angličtině:	Recognition of bullying signs from the perspective of parents at the chosen elementary school
Anotace práce:	<p>Téma diplomové práce se zabývá rozpoznáváním znaků šikany z pohledu rodičů ve vybrané základní škole. Práce je zaměřena na povědomí a informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany. Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se soustředí na šikanu, její varianty a pozici rodičů. Pokračuje charakteristika kyberšikany, komunikace v ní, postoj rodičů a prevence. Navazuje popis rodiny, její funkce, výchova a komunikace v rodině. Empirická část se zabývá výzkumem, který zjišťuje, zdali informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany ovlivňuje její odhalení. V závěru práce jsou představeny výsledky výzkumu.</p>
Klíčová slova:	Šikana, kyberšikana, agresor, oběť, manipulace, lhaní, rodič, rodina, povědomí, znalosti.
Anotace v angličtině:	<p>The topic of the thesis deals with the recognition of bullying from the perspective of parents in selected primary school. The thesis focuses on the knowledge and awareness of parents on the problematics of bullying and cyberbullying. The thesis is divided into a theoretical and empirical part. The theoretical part focuses on bullying, its variations, and the role of parents. It continues with a description of cyberbullying, communication within it, the attitude of parents, and prevention. This is followed by a description</p>

	of the family, its functions, upbringing, and communication within the family. The empirical part deals with research that examines whether parental awareness of bullying and cyberbullying affects its detection. The results of the research are presented at the end of the thesis.
Klíčová slova v angličtině:	Bullying, cyberbullying, aggressor, victim, manipulation, lying, parent, family, awareness, knowledge.
Přílohy v práci:	Příloha č. 1: Žádost o povolení výzkumného šetření Příloha č. 2: Rozhovor pro rodiče
Rozsah práce:	77 stran + přílohy
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

ÚVOD.....	9
1 ŠIKANNA.....	12
1.1 Šikana a její varianty.....	13
1.2 Rodiče proti šikaně.....	15
1.3 Reakce na šikanu z pohledu rodičů.....	17
1.4 Lhaní a jeho vlastnosti.....	18
1.5 Manipulace.....	20
1.6 Přehled zákonů.....	21
2 KYBERŠIKANA.....	22
2.1 Charakteristika kyberšikany.....	23
2.2 Rodič a kyberšikana.....	25
2.3 Kybergroomer.....	27
2.4 Komunikace v kyberprostoru.....	28
2.5 Rodina a prevence kyberšikany.....	29
3 RODINA.....	31
3.1 Funkce rodiny.....	32
3.2 Rodiče a výchova.....	34
3.3 Komunikace v rodině.....	35
3.4 Rodinné právo.....	37
4 DOSAVADNÍ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY.....	39
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	42
5.1 Plán výzkumu.....	43
5.2 Cíle a výzkumné otázky.....	44
5.3 Výzkumný vzorek.....	44
5.4 Realizace výzkumu.....	45
5.5 Výsledky.....	46

5.6	Shrnutí výzkumného šetření	67
5.7	Diskuse	69
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM ZKRATEK	72
	SEZNAM TABULEK	73
	SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ	74
	PŘÍLOHY	77

ÚVOD

Když jsem se rozhodovala, kterou cestou se při psaní diplomové práce vydat, napadlo mě téma Rozpoznávání znaků šikany z pohledu rodičů ve vybrané základní škole, kterým se bude dále celá práce zabývat. Abych poukázala na to, proč jsem si vybrala právě tohle téma, bude nutné představit mé myšlenky, které mě dovedly k tomuto rozhodnutí.

Nejprve bych chtěla upozornit na sílu a podstatu rodiny. Rodina je dle mého názoru největší hodnotou v životě člověka. Je tu pro nás ve chvílích, které jsou radostné a příjemné, ale je tu pro nás také ve chvílích nepříjemných a těžkých, kdy si nedokážeme sami poradit či vyřešit problémovou situaci. Členové fungující a zdravé rodiny se dobře vzájemně znají a následně mezi sebou poznají, když se něco děje – například z chování, komunikace a postojů jednoho člena rodiny.

Díky výše zmíněné myšlence mě napadlo, jestli by rodič dokázal na svém dítěti poznat, že je šikanované. Myslím si, že právě rodina je prvotním článkem, který může šikanu včas odhalit a následně ji vyřešit s pomocí školy. Rodič nejlépe zná své děti, a právě on je v roli, kdy by měl poskytovat prostředí, které dává pocit bezpečí, jistoty a lásky. Aby byl rodič schopen šikanu odhalit, je potřebné mít znalosti či být informovaný v oblasti projevů a znaků šikany. Díky dostatečné informovanosti je pak rodič schopen rozklíčovat tuto problémovou situaci a zabránit jejímu dalšímu rozšíření.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat základní pojmy, zaměřující se na šikanu, kyberšikanu, rodinu a zjistit, zdali informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany ovlivňuje její odhalení.

Dílními cíli je zjistit, zdali rodič pozná, že je jeho dítě ve škole šikanované. Dalším dílním cílem je zjistit, zda rodiče poznají projevy a znaky šikany u svého dítěte.

V teoretické části diplomové práce nalezneme 5 kapitol, kdy jsme se v prvotní kapitole zaměřili na popsání pojmu šikana, její varianty, dále jsme se zaměřili na reakce na šikanu z pohledu rodičů. Věnovali jsme pozornost manipulaci, lhaní a vymezili příslušné zákony. Ve druhé kapitole charakterizujeme kyberšikanu, na kterou je pohlíženo též z pohledu rodičů. Součástí této kapitoly je popsání kybergroomera, komunikace v kyberprostoru a prevence kyberšikany.

Třetí kapitola, zaměřující se na rodinu, zmiňuje její funkce, výchovu a komunikaci v rodině. V závěru teoretické části věnujeme pozornost kapitole, která se týká dosavadního stavu zkoumané problematiky, kdy text poukazuje na výzkumy spojené s kyberšikanou a šikanou.

Empirická část popisuje plánování výzkumu, hlavní cíle a výzkumné otázky, výzkumný vzorek a následnou realizaci. V další části diplomové práce jsou uvedeny výsledky z výzkumného šetření, které se zaměřovaly na informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany. Zvolili jsme kvalitativní výzkum a použili metodu polostrukturovaného rozhovoru, který je doplněný o modelové situace. Pro získání dat byla použita zakotvená teorie, kterou v práci představujeme. Cílovou skupinu tvořili rodiče, kteří mají dítě na ZŠ Stupkova v Olomouci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA

Problematika šikanování se do konce osmdesátých let dvacátého století nepovažovala za tak důležitou, jak je tomu dnes. Přístup lidí k šikanování ve školství byl spíše odmítavý a zavrhováný. V současné době se s pojmem šikana setkáváme velmi často. Je důležité se ztotožnit s tím, co šikana neboli šikanování opravdu znamená. Lze si povšimnout, že lidé často považují za šikanu i situace jako je například neadekvátní přístup úředníků. Nesmí být opomenuto, že každé nepříjemné chování nemůže být označeno za šikanování. Šikana je specifické a nežádoucí chování, které vykazuje určité znaky. Je možno poukázat na problémy, kdy se objevuje nežádoucí chování například ve skupině vrstevníků. Avšak výše zmíněné problémy, které mohou být výchovného či kázeňského charakteru, nelze označit za šikanování (Zvírotsky, Bendl a Richterová 2021, s. 11).

V dnešní době, tedy v 21. století, je šikana ve školství zastoupena v neustále se zvyšující míře. Procentuálně se se šikanou setkávají děti školního věku až ve 40 %. Jedná se o děti, které se stanou obětí šikany. Pokud se výzkumy týkají dětí, které jsou pouze přihlížející nebo jsou to tzv. svědci šikany, je procentuální zastoupení až ve 44 % případů. Šikana je jev, který se ve školství považuje za velmi závažný a je nutné mu předcházet (Vágnerová a kol. 2009, s.9).

Nedílnou součástí této kapitoly je vysvětlení termínů agresor a oběť, které budou v práci často zmiňovány a jejich definice je pro pochopení problematiky významná. Agresor je tedy definován podle autorů Krause, Bělíka a Hoferkové (2017, s. 20) jako „*aktivní subjekt projevu agrese, který svou agresi vede s určitým cílem*“. Oběť je definována z více úhlů pohledu. Lze na ni pohlížet z hlediska kriminologie, kdy jde o usmrcení osoby, kterou jsme znali a byla nám citově blízká. Dále lze na oběť nahlížet z hlediska právního, kdy spadá do zákona č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů. Podle zákona oběť chápeme jako někoho, kdo byl součástí trestného činu například z hlediska sexuálního násilí (Kraus, Bělík a Hoferková 2017, s. 254).

Školní šikana je zajímavá tím, že její definice se podle odborníků rozděluje do více bodů. Do těchto bodů uvádí autoři Janošová, Kollerová, Zábrodská, Kressa a Dědová (2021, s. 27) „(1) *záměrné, respektive agresivní jednání vůči druhému, (2) jeho opakovanost a (3) nerovnováha sil mezi jednajícími a tím, kdo je agresivnímu jednání vystaven*“.

Výše zmíněné definici předchází výzkumy odborníků, kde je jejich cílem sledovat vývojové a generační změny. Mezi odborníky panuje už po desítky let jistý nesoulad mezi tím, co lze považovat za šikanu a co ne. Vše se odvíjí od měření šikany a jejího výskytu ve školách. Měření se zabývá jak prevencí šikany, tak jejího diagnostikování případů, intervencí a efektivností.

Další podstatou, která je zahrnuta do měření, je právo žáků a pedagogů, které se vztahuje na jejich vlastní zodpovědnost (Janošová, Kollerová, Zábrodská, Kressa a Dědová 2016, s. 26).

U šikany je nutné brát na zřetel, že od ní rozlišujeme pojem teasing. Je to úkon chování, kdy se například děti mezi sebou pošťuchují a vzájemně se škádlí. Teasing může nastat v případě, kdy k sobě dívka s chlapcem chovají vzájemné sympatie, pokřikují na sebe, smějí se a ze situace je jasné, že se nejedná o nic nepříjemného či nechtěného z obou stran. Zmíněné chování se považuje za nevinné a zcela normální (Martínek 2009, s. 109).

O šikanování neboli škádlení, dobra a zla, mluví též autor Kolář (2011, s. 62), kdy poukazuje na praxi a rozpoznání těchto termínů. O škádlení se hovoří tehdy, když se obě strany smějí a považují vše za legrační. Jestliže se škádlení promění v něco, co je druhému člověku nepříjemné a vadí mu to, tak ten, kdo škádlení způsobuje, osobu vyslechne, následně se jí omluví a přestane. Poukázat je nutné také na to, že u škádlení je rovnováha sil, kdy je člověk v pozici, že se dokáže za sebe postavit a nepocítuje bezmoc. Šikanu autor vysvětluje jako pravý opak škádlení, kdy je agresor potěšen z toho, že se oběti něco nelíbí, ubližuje jí to a na tomto základě agresor přitvrzuje a intenzivně pokračuje dál (Kolář 2011, s. 64).

1.1 Šikana a její varianty

Následující podkapitola se bude věnovat variantám šikany. Prvně je šikana rozdělena na dvě hlavní části, a to na šikanu, která je skrytá a zjevná. Termínem skrytá šikana se rozumí taková situace, kdy je osoba, ať už se jedná o dítě, dospělého či seniora vyloučena z kolektivu či skupiny. Jedná se o tzv. sociální izolaci, která je charakteristická také tím, že bývá označována za první stádium šikany (Pugnerová a Kvintová 2016, s. 160).

Jak bylo zmíněno výše, další variantou šikany je šikana zjevná. U zjevné šikany se nachází tři dělení, které ji přesně vystihují. Do prvního dělení je zařazeno fyzické násilí a ponižování oběti. Příkladem takového násilného chování je situace, kdy člověka agresor bije, strká či skáče po oběti. Do druhého dělení spadá ponižování a vydírání, které je psychického charakteru. Řadí se zde okolnosti, jako jsou nadávky druhé osobě nebo její slovní zesměšňování, ponižování. Charakteristické jsou také například slovní donucovací prostředky ke svlékání oběti. Posledním třetím dělením jsou aktivity destruktivní, kdy jde o cílené poškozování či ničení majetku oběti. Ve školství se lze setkat se situací, kdy jsou žákovi odebrány a zničeny věci, do kterých spadají především učebnice, sešity nebo oblečení (Pugnerová a Kvintová 2016, s. 160).

Agresor může být osoba různé povahy, a proto bude následně vymezeno, jaké mohou být typy agresorů.

Je zcela zřejmé, že agresor je osoba, která pochází z problémové rodiny. Tomuto tvrzení předchází s ním spojené výzkumy, které výrok potvrzují. Lze se setkat s agresorem, kterého nazýváme hrubý a fyzický. Je spojován s velkou silou a převahou nad obětí. Dále si pod tímto agresorem můžeme představit člověka, který zajišťuje utrpení druhé osobě například ji škrtí, způsobuje popáleniny či ji bije. Jako typické a s tímto chováním spojené se považuje násilí v rodině agresora (Martínek 2009, s. 136).

Dalším typem agresora je přístup jemný a kultivovaný. Znamky, které jsou typické pro takové chování vyvstávají ze situace, kdy je agresor velmi milý a hodný na učitele nebo autoritu. Nabízí jim pomoc a před očima učitele je ve všech ohledech bezproblémový, tudíž se často setkáváme s tím, že učitel takového agresora ještě zvolí za předsedu třídy. Vše se změní, když agresor přestane být pod dohledem autority. V tu chvíli se z něj stane velmi nežádoucí osoba, která záměrně a krutě ubližuje lidem. Dále je typická pro tento typ agresora pozice, kdy stojí v pozadí a na proces šikanování má své další komplice. Při odhalení šikanování se tento agresor snaží vyklouznout tak, že poukazuje na svoji nevinu a tvrdí, že za nic nemůže a nic neudělal (Martínek 2009, s. 137).

Třetí typ agresora je nazýván srandistou. Z názvu vyplývá, že tento typ bude mít vlohy pro zábavu, optimismus, jeho sebevědomí bude vysoké a komunikace též. Šikana je prostředkem pro to, aby byl agresor zajímavý a strhával na sebe pozornost. Často bývá používána spíše šikana verbálního charakteru (Pugnerová a Kvintová 2016, s. 161).

Poslední typ agresora je označen za ekonomického. U agresora je výrazná podpora ze strany rodičů, která je charakteristická nadbytečným materiálním zabezpečením. Dítě vyrůstající v takové rodině je zabezpečeno po všech stránkách, tedy i těch týkajících se informací ve světě. Nedostatek je patrný v oblasti citů rodičů k dítěti, kdy dítě spíše strádá. Zmíněný styl výchovy směřuje k negativnímu jednání k lidem. Když má dítě vše, co si přeje, tak si věci neváží, a tudíž se předpokládá, že si nebude vážit ani vztahů mezi lidmi. Jakmile má dítě mnoho majetku, stává se ve třídě populární a vyčnívá z řad. Bývá často nabádáno, aby neztrácelo čas s dětmi, které jsou sociálně slabé (Martínek 2009, s. 138).

Za šikanou, ať už zjevnou či skrytou, vždy stojí nějaký výše zmíněný agresor. Tento agresor může být člověk, který trpí například citovou deprivací. Podle autorek Pugnerové a Kvintové (2016, s. 160) se citová deprivace definuje jako „*stav, kdy děti nemají uspokojeny potřeby bezpečí, jistoty, lásky, opory a ochrany*“. Problém, který je způsoben neuspokojením potřeb nastává ve chvíli, kdy si agresor své potřeby uspokojuje prostřednictvím návykových látek či ubližování druhé osobě (Pugnerová a Kvintová 2016, s. 161).

Z textu vyplývá, že rodič má své zásluhy za chování svého dítěte a v přístupu k lidem. Je nutné pěstovat v dětech postoj, který bude odpudivý k násilnosti. Kdyby nastala situace, že v sobě dítě probudí násilí, je důležité, aby ho rodiče naučili, že za své prohřešky musí nést zodpovědnost a vše patřičně napravit (Martínek 2009, s. 138).

1.2 Rodiče proti šikaně

Pevná a stabilní rodina je velmi důležitou součástí v životě dítěte. Rodič poskytuje svému dítěti útočiště, které mu nabízí pocit bezpečí a klidu. Pod pojmem rodičovství si lze představit mnohé, především se jedná o velkou zodpovědnost, péči a jde o aktivní péči o dítě. Rodina předává svému dítěti pocit, že svět je místo, které je bezpečné a také život v něm. Když rodič komunikuje a navazuje vztah se svým dítětem, předává mu spoustu citů a navazují vzájemná pouta (Mikulová 2015).

Rodič je tedy silnou osobností a za své dítě by se postavil. Následně se bude text zabývat tím, jak může rodič bojovat proti šikaně.

Aby byl rodič schopen rozpoznat šikanu, tak bude nyní poukázáno na mýty, které mohou být zavádějící, a tak ovlivňovat názory a přístup k šikaně. Prvním mýtem, který je velmi rozšířený, je ten, kdy jsou považovány za šikanující osoby především chlapci. Zde dochází k omylu, poněvadž šikanují samozřejmě i dívky. Rozdíl je v přístupu k šikanování, kdy dívky používají spíše psychické ublížení oběti. Psychická šikana je pak složitější k poznání. Druhým mýtem je situace, kdy se považuje osoba šikanující za méně inteligentní a hrubou. Z čehož vyplývá, že se šikany může dopustit i člověk naopak velmi inteligentní a jeho nápady budou tak promyšlenější, rafinovanější a hůře odhalitelné (Vágnerová a kol. 2009, s. 13,14).

Třetí mýtus se týká osoby, která si za své chování šikanu zaslouhuje. Zde se jedná o jisté odlišení se od skupiny. Takové odlišení může spočívat ve vzhledu, dobrému přístupu k učivu nebo ve stylu oblékání. Podstatné je přesvědčit dítě, že tím, že je jiné, tak jej nelze považovat za neshodující se s kolektivem. Není tedy na místě, aby si za své chování nechalo ublížovat. Další mýtus se týká toho, že si je dítě schopné v problémové situaci pomoci samo. Avšak je nutné poukázat na to, že si samo pomoci nedokáže, protože se jedná o tzv. nemoc, která se týká navazování vztahů ve skupině. Pozor by si měl rodič dále dávat na mýtus, který se týká domněnky, kdy není možné, aby bylo jeho dítě obětí či agresorem. Šikana se může týkat kohokoliv. Pozor si rodič musí dát i v případě, že chyby mohou nastat i ze strany učitele, a ne vždy bude k problému přistupovat patřičným způsobem (Vágnerová a kol. 2009, s. 13,14).

Následně budou popsány další možné kroky, jak se lze k šikaně postavit. V první řadě je nutno vyzdvihnout hodnotovou orientaci a její utváření. Jedná se o tzv. hodnotový žebříček,

který si dítě upevňuje v rodině z výchovy. Na první pozici zmíněného žebříčku by měla být především umístěna solidarita a ochrana. Dalším vhodným přístupem v boji proti šikaně je dbát na důvěru, kterou si rodič s dítětem buduje a také rozvíjet snahu porozumění. Jak je patrné, rodič je již jiná generace než jeho dítě a s tím tedy souvisejí značné rozdíly, jak v citění, myšlení, tak v celkovému přístupu k životu. Důležité je umět takovou diferenciaci mezi generacemi potlačit, aby bylo docíleno odpovědnosti rodičovství. Jakmile si rodič a dítě vypěstují silnou důvěru, je dítě svolnější k tomu, aby s rodiči více komunikovalo a mluvilo o svých problémech nebo problémech druhých například v prostředí školy (Janošová a Říčan 2010, s. 19).

Třetí bod se vztahuje k jisté pozornosti ze strany rodiče. Aby byl schopen rozpoznat u svého dítěte jisté změny v chování na základě toho, že by jeho dítě mohlo být šikanované. Často se rodiče setkávají s tím, že jim děti neříkají pravdu nebo něco tají a následkem toho může být rodič nemile překvapen, jak je šikana problémová a vážná. Vše se odvíjí od sledování chování dítěte. Někdy se jisté problémy nemusejí týkat přímo šikany, ale pokud je jich čím dál tím více, lze je označit za výstražné. Dalším, a to čtvrtým bodem, jak bojovat proti šikaně, je vypěstování odolnosti u dětí proti šikaně, aby se dítě umělo za sebe i za druhé postavit. Poukazuje to na osobnost dítěte, a to především v tom, jak si vede v přátelství a jednání s lidmi, jaká je jeho tělesná zdatnost, asertivita a celková energie. Potřeba sebeobrany je v životě člověka nedílnou součástí (Janošová a Říčan 2010, s. 19).

Pátým a velmi důležitým bodem je spolupracovat se školou, do které dítě chodí. Jedná se o postoj rodiče k učiteli, aby byl rodič schopen podporovat autoritu, oddanost, věrnost a důvěru. Aby bylo možné šikanu úspěšně vyřešit, předchází tomu právě vzájemná důvěra mezi lidmi. Šestý bod se vztahuje ke vztahům mezi rodiči navzájem. Tedy snažit se poznat co nejvíce rodičů spolužáků svého dítěte. Společně pak mohou rodiče lépe působit v boji proti šikaně. Když si rodiče navzájem pěstují důvěru a prohlubují vztahy, mají společné cíle v oblasti poslání školy, dobře fungují sítě vztahů, tak se na šikanu a problémy spojené s ní přijde snadněji. Posledním bodem je ochrana dítěte, když je šikanované. Jedná se o činnost, kdy rodič spolupracuje se školou, zabývá se šetřením šikany, spolupracuje s poradenským pracovištěm aj. Kdyby nastala situace, že se škola negativně staví k řešení šikany našeho dítěte, je možné se obrátit na instituci, která přísluší k dané škole. Jako poslední možnost se volí cesta taková, že je dítě přemístěno do nové školy, ale to pouze v případě, že by veškerá řešení byla neúspěšná (Janošová a Říčan 2010, s. 20).

1.3 Reakce na šikanu z pohledu rodičů

U šikany je důležité, aby k jejímu odhalení došlo co nejdříve a situace byla co nejrychleji vyřešena. Dítě, které je šikanované, se nachází ve velmi obtížné situaci a svěřeni se druhé osobě pro něj není snadné. Setkáváme se s případy, že dítě se poměrně dlouhou dobu snaží vyrovnat s problematikou šikanování samo nebo uvažuje nad možností, že šikana sama přestane. Když šikanování neustává a pokračuje nadále, případně graduje, je oběť nucena se se svým problémem svěřit například rodiči, kamarádovi nebo učiteli. Svěřeni se druhé osobě nesmí být bráno na lehkou váhu. Pro šikanovaného je svěřeni se těžším krokem, poněvadž se dostává do pozice, kdy je slabé a není dostatečně silné na to, aby se ubránilo samo. Lze se setkat také s variantou, kdy dítě pocítuje vinu ve smyslu své vlastní nedokonalosti. Přistupuje k šikanování jako k možnosti, kdy si za ní může samo, a to z důvodu selhání svého já. Často se oběť raději uzavře do sebe a šikanu toleruje, protože nechce být považováno za donašeče (Vágnerová a kol. 2009, s. 15).

Nesmí být opomenuto, že přístup rodiče k výše zmíněné situaci musí být vlídný. Objevují se rodiče, kteří se k šikanovanému dítěti chovají nepatřičným způsobem a problematiku šikanování zhoršují. Jako příklad je uvedeno chování, kdy rodič své dítě raději zesměšní či celé okolnosti nezohlední a učiní je méně vážné. Autorka Vágnerová (2009, s. 15) uvádí následující příklad reakce rodiče, když se dítě svěří, že je šikanované, a tedy odpověď rodiče zní „*Musíš něco vydržet!... No tak jim to vrat!... Nezdržuj mě s prkotinami!... Teď nemám čas!... Vyřeš si to sám!*“. Lze říci, že přístup rodiče, který byl zmíněn, je nežádoucí a může mít fatální následky, kdy dítě dojde k psychickému zhroucení (Vágnerová a kol. 2009, s. 16).

Aby byl rodič schopný rozpoznat šikanu, je nutné znát jisté podezřelé projevy, které s ní souvisí. Prvním projevem je samota Vašeho dítěte, ve smyslu, že jej nenavštěvují kamarádi ani spolužáci. Nenavazuje tedy sociální kontakty se svým okolím. Druhý projev je uzavření do sebe, kdy dítě nemluví o svých zážitcích ze dne nebo pocítuje smutek, je plaché. Může trpět stavy depresivními. Třetí projev může být v oblasti spánku, kdy má dítě problém s usínáním, děsí ho noční můry. Čtvrtým projevem je celkové zhoršení v oblasti školství, kdy je dítě hůře kvalifikováno, neprojevuje zájem o dané studium a nedokáže se soustředit. Další projev je charakteristický různými somatickými potížemi, typická je například bolest břicha, když má jít dítě do školy. Šestý projev se nachází v absenci studenta, kdy jsou jeho argumenty mířeny k nutnému navštívení lékaře (Kolář 2011, s. 227).

Následující projev se týká návratu domů ze školy nebo naopak příchodu do školy. Tento projev je typický tím, že si šikanované dítě prodlužuje cestu různými zacházkami. Zjevným

podezřelým projevem je, když má dítě poničené své pomůcky do školy, popřípadě je nemá nebo je jeho oblečení potrháno či jakkoli poškozeno. Desátým projevem může být časté vymáhání peněz od rodičů, poněvadž dítě peníze buď ztrácí nebo mu nestačí. Následující projev se týká stravování dítěte po povinné školní docházce. Přesto, že rodiče dávají dítěti svačinu a platí mu obědy, tak je hladové. Předposledním příznakem šikanovaného dítěte jsou nevysvětlitelné odřeniny, podlitiny, škrábance či monokly. Dítě si vymyslí různé příčiny těchto zranění, které jsou však podezřelé. Poslední projev se týká sebevraždy, kdy je oběť už tak zničena, že se o ni může pokusit (Kolář 2011, s. 227).

Reakce rodičů, na odhalení či zjištění šikany by měly být rychlé a pohotové. Dále by rodič neměl upřednostňovat práci, ale naopak ji ponechat a věnovat se problémové situaci. Důležité je projevení sounáležitosti a situaci brát vážně, a to i v případě, kdy má rodič pocit, že se jedná o přehnanost ze strany dítěte. Dále by mělo dítě věřit, že mu chce rodič pomoci, proto je důležité dítě přesvědčit a slíbit mu, že ho rodič nezklame. Nesmírně důležitou reakcí je podpora ze strany rodiče k dítěti. V neposlední řadě je podstatné zjistit co nejvíce informací z hlediska šikanovaného dítěte, například jaké jsou problémy ve třídě. Jako poslední příklad reakce je projevení maximální podpory, která se týká pochvaly a povzbuzení, že se dítě zvládlo svěřit (Vágnerová a kol. 2009, s. 16,17).

1.4 Lhaní a jeho vlastnosti

Když je dítě šikanované, tak velmi často rodičům, kamarádům nebo učitelům lže, poněvadž se bojí, co nastane, kdyby řeklo pravdu. Aby bylo dítěti dobře či správně porozuměno a případná šikana byla odhalena, je důležité znát význam lži. Následující text bude sloužit k lepšímu pochopení a rozpoznání lži.

Lhaní je označováno za poruchu, která je neagresivní. Když dítě lže, je třeba pomyslet na to, že se jedná o určitou charakteristiku odmítnutí, například autority či projev nulového respektu k ní. Dítě bývá vychováno k tomu, aby říkalo pravdu a nelhalo. Pokud nastává problém v této oblasti, může se jednat o projev jisté nedůvěry z pozice dítěte k dospělému. Člověk, kterému dotyčný lže, je stavěn do nepříjemné pozice. Následná reakce je založena na zjištění takové informace, která bude pravdivá. Úsilí, které je vynaloženo pro zjištění pravdy, může být velmi obtížné a náročné. Autorky Pugnerová a Kvintová (2016, s.163) definují příčinu lhaní „*jako jeden ze způsobů úniku ze subjektivně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak*“. Dále je nutné poukázat na to, že lhaní může být použito jako jistá obrana člověka, když se cítí špatně. U dítěte je lhaní někdy spojováno s útekem od reality, kde se schovává a ví, že nebude muset řešit neřešitelné (Pugnerová a Kvintová 2016, s. 164).

Lež je dělena podle toho, jaká je jí přidělena závažnost, tedy na sociální nebo vážnou. Sociální lež je charakterizovaná jako něco, co používáme často. Jejím úmyslem není ublížit neboli poškodit druhého člověka, nýbrž je považována spíše za dobrou lež. Sociální lež nás má ukázat v lepším světle, tedy o sobě říkáme věci, které si přibarvujeme ku obrazu svému, abychom vypadali lépe a zajímavěji. Z čehož vyplývá, že lež, kterou říkáme, nijak posluchači neublíží, naopak mu udělá radost. Příkladem může být i situace, když někomu projevíme pochvalu v rámci nové koupě oděvu, ale přitom se nám nelíbí (Minaříková 2015, s. 17).

Lež, jež nazýváme vážnou, charakterizujeme následovně. Je to závažná lež, která se týká například trestného činu. Hodnocení závažnosti je odvozeno od pokutování dané lži. Následně bude vymezena klasifikace podle míry pozměnění informace. Do této klasifikace je řazena falzifikace. Falzifikace znamená úplná lež. Charakteristická je tím, že je velmi daleko od pravdy. Příkladem může být uvedena situace, kdy nám dítě řekne, že bylo ve škole, ale ani do ní nedošlo. Dále do klasifikace patří zkreslení, kdy se jedná o lež, která je tzv. drobná. Chápat ji lze jako stav, kdy člověk raději neřekne úplnou pravdu nebo se od ní odkloní, aby se vyhnul případnému sporu. Poslední lež, kterou řadíme do klasifikace, je zatajování. Bývá spojováno s tajemstvím, ale je v nich určitý rozdíl. Zatajování spočívá v tom, že člověk řekne, že si na danou situaci nevzpomíná nebo neví, kam se ztratila věc, ale přitom si vše dobře pamatuje (Minaříková 2015, s. 17-19).

Lhaní lze dále rozlišit podle toho v jakém prostředí se člověk vyskytuje nebo v jaké životní fázi se nyní nachází. Do jisté míry se dá lhaní akceptovat z hlediska věku. Akceptace lhaní je větší u osob ve věku 11-17 let, ale lež musí být v souladu s chováním, které je prosociální. Jisté pochopení lži je i u osob ve věku 12-19 let, když je lež použita v dobrém úmyslu a to tehdy, když se jedinec snaží svým chováním projevit city, které nebudou zraňující. Bylo prokázáno, že u většiny případů lhaní, nejde o dobrý úmysl, nýbrž jde o vlastní prospěch lháře. Jedná se až o 80 % takových případů. Odůvodnění lze nalézt ve vysvětlení, kdy se člověk snaží reprezentovat, jako bytost zajímavější, chytřejší nebo lepší (Konečný 2011, s. 10-11).

1.5 Manipulace

Podle autorů Edmüllera a Wilhelma (2010 s. 15) je manipulace definována jako „*záměrné nebo nevědomé používání neférového způsobu chování*“.

Manipulace je jev, který se blízko váže k tématu problematiky šikany. Hovoří se o tzv. manipulaci psychické, která je spojována s doprovodem fyzické agrese. Vše se odehrává ve vztahu agresor proti oběti. Agresor fyzicky napadá oběť, čímž si může kompenzovat své vlastní problémy či nedostatky, které si sám neumí vyřešit. Zde je možné zařadit situace, kdy agresor není přijat do skupiny svých vrstevníků nebo když má nízké sebevědomí. Tím, že své problémy řeší přes druhou osobu, tak se mu dostává jistého uspokojení. Pro šikanu je také typickým faktorem to, že je způsobována na základě pobavení agresora. Je tedy patrné, že se tak agresor odreaguje od celodenní nudy a rozptýlí si tak den. Rozptýlení spočívá v tom, že bije oběť, ničí jí věci, bere svačiny nebo si z ní dělá sloužícího. Chování, které bylo zmíněno, se může prolínat do manipulace s obětí. Taková manipulace se může odrazit v různém typu vulgárních urážek či gest na dálku, dále jsou s tím spojeny výhrůžky, jejichž cílem je zastrašení oběti (Martínek 2009, s. 119, 120).

O tom, že je manipulace jednou z násilných typů chování, není pochyb. Nyní bude uvedeno několik situací, které musí oběť vykonávat, protože jí to přikázal agresor. Zmíněné příklady jsou nelidské a za hranicí důstojnosti. Velmi častým úkazem je oslovování agresora, kdy si vyžaduje, aby mu oběť říkala pane a u toho se ještě uklonila. V souvislosti s tím navazuje činnost líbání a čištění bot agresorovi. Oběť je dále vystavena situacím, jako je pití moči nebo musí vypít pití, do kterého bylo napliváno. Agresor se dále vyžívá v tom, že bere oběti jídlo, které bylo připraveno jako svačina a požaduje odevzdání peněz. Setkat se lze s příklady, které se týkají sexuální manipulace, a tedy se požaduje po oběti, aby před agresory masturbovala. Opětovaně musí šikanovaný plnit úkoly týkající se úklidu, plnit za agresora školní povinnosti, prosit o svou milost, ve škole musí být všude poslední a v pozici za agresorem. Oběť musí akceptovat různé typy přezdívek, používat hesla spojená s nacismem či na krku nosit urážející texty psané na tabulce (Kolář 2001, s. 30).

1.6 Přehled zákonů

Když je na šikanu nahlíženo z právního hlediska, tak se nejedná o protiprávní jednání a není tedy považována za závažnou. Šikana v České republice tedy nepodléhá právnímu hodnocení. Avšak se lze setkat se situací, kdy se agresor během šikany dopustí protiprávního chování a některé jeho kroky tedy protiprávní jsou. Pro potřeby rodičů či veřejnosti je dle autorky Vágnerové a kol. (2009, s. 113, 114) v této souvislosti vhodné použít následující zákony:

„Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině), obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociální právní ochraně dětí), se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o přestupcích).

Zákon č. 1140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákon)“ (Vágnerová a kolektiv 2009, s. 113,114).

SHRNUTÍ

Charakterizovali jsme základní pojmy jako jsou šikana, oběť a agresor. Byl vysvětlen rozdíl mezi škádlením a šikanou. Konkrétněji jsme se zaměřili na typy agresorů jako jsou kultivovaný, ekonomický srandista a hrubý či fyzický. Objasnili jsme mýty, které lze zaměnit se šikanou. Popsali jsme, jak postupovat a reagovat v problematice situaci týkající se šikanování. Závěrem jsme se seznámili s pojmy lhaní, manipulace a přiřadili příslušné zákony, které se vážou k tématu práce.

2 KYBERŠIKANA

V první kapitole byla podrobně vysvětlena šikana. Druhá kapitola se bude také zabývat šikanou, ale z jiného úhlu pohledu, tedy toho digitálního. V dnešní době si neumíme bez mobilních telefonů, počítačů či tabletů představit fungování ve světě. Telefony jsou hlavním zdrojem komunikace, a to nejen mezi dospělými, ale i dětmi a mládeží. V digitálním světě, ve kterém se nacházíme velmi často, se lze bohužel potýkat s jistými nepříjemnostmi. Takovou nepříjemností je například kyberšikana, která je s šikanou úzce propojena a bude následně důkladně vysvětlena a popsána.

Děti, dospívající nebo dospělí přikládají značnou důležitost online světu, tedy informačním a komunikačním technologiím, a jejich přítomnosti v něm. V online světě se vyskytuje mnoho agresorů, kteří záměrně ubližují člověku přes elektroniku. Oběť je stavěna do pozice, kdy je velmi těžké takovému agresorovi uniknout nebo se mu postavit. Když by člověk přestal užívat různé aplikace, internet a nezúčastňoval by se komunikace, tak je takové chování považováno za nebezpečné z hlediska sociálního vyloučení. Brát v potaz je nutné to, že informační a komunikační technologie, zkráceně ICT, jsou pro děti i pozitivním přínosem. Člověk díky těmto technologiím může komunikovat s vnějším světem, a to i s lidmi, kteří jsou třeba na druhé straně světa, než jsme my. Dále se za přínosné považuje to, že díky technologiím jsme v kontaktu s rodinou, a to může vyvolat pocit bezpečí a jistoty. Pozitivní je, že lidé mající problém navazovat vztahy s druhými, se díky technologiím umí lépe a snadněji zapojit do společnosti. Jako poslední pozitivní příklad lze považovat přístupnost informací, které jsou jednoduše vyhledatelné, a to i v podstatně kratším čase (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 14).

V zaměřené problematice se rozlišují dva pojmy, tedy kyberšikana a online obtěžování. Celá oblast je považována za velmi závažnou, a to především ve věku, kdy dítě dosáhne dvanácti až třinácti let. Měla by ji tedy být věnována pozornost, poněvadž se v některých situacích může jednat jen o pouhé nedorozumění mezi osobami. Jakmile dítě dospívá, tak se šikana postupně zmírňuje, ale větší ohrožení, které je považováno za nejvíce citlivé, může nastat při přechodu na střední školu. Dále je významné poukázat na to, že kyberšikana má s klasickou školní šikanou mnoho společných znaků. Autorka Ševčíková a kolektiv (2014, s. 121) tvrdí, že *„kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana i kyberšikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí“*.

Kyberšikana je označována jako moderní způsob šikanování, kdy je oběť ponižena a je jí psychicky nadměrně ubližováno. Autor Martínek (2009, s. 171) definuje kyberšikanu „*jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy. Jedná se tedy o jednu z forem šikany*“. Riziko, které se týká tohoto typu šikanování, bývá spojeno se zábavou. Pozornost musí být však věnována tomu, co je ještě považováno za legraci a co už ne. Pak se člověk může dostat do situace, kdy neví, co má dělat. Následují pocity, vyznačující se osamělostí a nechápavostí, ze strany druhých. Na základě výzkumů bylo prokázáno, že se s kyberšikanou již vypořádalo 22 % mladistvých (Martínek 2009, s. 171).

Charakteristickými rysy pro zmíněné online obtěžování je například jednorázový útok. Lze uvést příklad, který je typický pro nějakou urážku v komentáři či diskusi, avšak taková urážka se stane pouze jedenkrát a už se neopakuje. Druhý charakteristický rys je poměrně problematický, poněvadž se jedná o nezáměrnou agresivitu. Takové chování v sobě nezahrnuje potřebu druhému ublížit či ho poškodit. Za poslední rys je uvedeno chování, které je považováno za tzv. kyber-škádlení. Pochopení pro daný rys spočívá v tom, že osoba útok nebere jako ubližující či zraňující, nýbrž považuje takové chování za přijatelné a normální (Ševčíková a kolektiv 2014, s. 124).

2.1 Charakteristika kyberšikany

Kyberšikanu lze podle autorů Švestkové, Soldána a Řehky (2019, s. 5) charakterizovat, jako „*trýznění, hrozby, obtěžování, ponižování, ztrapňování nebo jiné útoky prostřednictvím internetu, interaktivních a digitálních technologií nebo mobilních telefonů*“.

Jak bylo zmíněno, tak je šikana s kyberšikanou úzce provázána. Hlavní rozdíl je shledán v prostředí, kde se dané útoky dějí. Pro šikanu je typické, že oběť může předvídat, kde bude útok proveden, a to například po cestě ze školy nebo do školy. V online prostředí člověk nikdy neví, kdy přijde útok. Je tedy nečekaný a různorodý. Agresor se při útoku většinou skrývá pod jinou identitou. Identit lze vlastnit mnoho, z čehož vyplývá, že oběť může být zmatena a považovat útoky jako skupinové. Důvody pro útok ze strany agresora mohou být shledány ve falešnosti, která se týká pocitů bezpečí a ochrany, kdy je schován za libovolnou přezdívku. Dalším důvodem pro takové útoky mohou být situace, kdy se agresor se šikanou již setkal, prožil ji a následkem je opětovné útočné chování mířené na jinou slabší osobu. Zajímavým faktem je tzv. virtuální stopa, která slouží jako vodítko k nalezení škodícího agresora. V dnešní době je nalezení virtuálního agresora snazší, poněvadž jej lze dohledat ze záznamů zpráv či jiného elektronického důkazu, který oběť vlastní (Kožíšek a Písecký 2016, s.62).

Mezi hlavní projevy kyberšikany a jejího rozpoznání jsou charakterizovány identifikační znaky jako je opakovanost, mocenská nerovnováha, vnímané ublížení a záměrnost. Následující text se bude věnovat agresivním projevům, které jsou pro kyberšikanu typické. Prvním projevem je, že se člověk vydává za někoho jiného. Nejčastější situací v tomto případě je, že si agresor vybere libovolnou oběť a předstírá, že je ona. Například si vytvoří stejný profil i s fotkou, přidá si stejné přátele na sociální síti a následně začne oběti ubližovat nevhodnými příspěvky či komentáři. V horší situaci agresor zjistí heslo například na Facebook a využívá k týrání oběti přímo jejího profilu. Při takové situaci je potřeba, aby rodiče, či jiná dospělá osoba, vysvětlila dítěti tyto možné online hrozby a apelovala na bezpečnost při svěřování svých osobních informací, jako jsou hesla či fotky (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 25).

Druhý projev kyberšikany je vyznačován vyloučením osoby se skupiny. Jedná se například o online skupinu vytvořenou na Facebooku, kdy je oběť vyloučena a nemůže být nadále její součástí. Negativním faktorem je, že vyloučení osoby vidí všichni členové skupiny. Oběť se pak cítí sama, nechtěná a nedostává se jí pocitu naplněných potřeb. Následkem takového chování je například frustrace. Třetí projev je označován jako Flaming, kdy se jedná o hádku mezi lidmi prostřednictvím chatu či jiného online komunikačního prostředku. Záměrem agresora je, aby oběť vystrašil, poškodil a ublížil jí v co největší míře. Čtvrtý agresivní projev je Kyberharašení. Znamená to bombardování oběti nežádoucími zprávami, které jsou frekventované a je jich nespočet. Pro oběť je takové chování nepříjemné, na zprávy nereaguje a snaží se komunikaci přerušit (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 26).

Ke čtvrtému projevu je řazen také Kyberstalking, který se vyznačuje vydíráním či ohrožením fyzického bezpečí šikanované osoby. Pátý projev je pomlouvání, tedy rozšiřování informací o oběti, které nejsou pravdivé. Šestý projev je odhalení a podvádění, kdy se jedná o zveřejnění nechtěné informace, například fotky s intimním podtextem. Poslední agresivní projev je Happy slapping, který je charakteristický náhodným skupinovým výběrem oběti a jejího následného fyzického napadení. Celá akce je natočena na mobil a následně zveřejněna na sociální síti. Situace bývají tak závažné, že se někdy jedná o porušení zákona. Oběť je vystavena tak hroznému agresivnímu chování, že situaci nezvládne a může spáchat sebevraždu (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 26).

2.2 Rodič a kyberšikana

Když se dítě potýká s problémy týkající se kyberšikany, je pro něj těžké se svěřit rodiči. Svěření se je nakonec polehčující okolnost k tomu, aby se závažná situace vyřešila. Rodič jakožto osoba blízká je velkou podporou pro takto šikanované dítě. Podpora je založena na uvolnění napětí oběti a má ji pomoci zmírnit trápení, kterým si prochází. Největší problém ve svěření se rodiči, je shledáván s pocitem strachu, který se týká nepřístupnosti či zákazu používání ICT. Dítě nechce být ochuzeno o možnosti používání těchto technologií, ale zároveň mu jejich používání ubližuje. Avšak jisté omezení používání mobilních telefonů a dalších zařízení, je spojeno se snížením rizikovosti výše zmíněné problematiky. Pokud bude rodič striktně dítěti zakazovat přístup k ICT, dostává se dítě do pozice, kdy je sociálně vylučováno z kolektivu. Je tedy nutné si projít pozitiva i negativa, která mohou s užíváním elektroniky vzniknout a na tomto základě se rozhodovat. Úplné odříznutí od technologií nic neřeší. Rodič by se měl naučit vést své dítě k tomu, jak má technologie správně používat a nastolit pravidla (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 127).

Nejenom rodiče a škola mohou zapojit děti do chodu společnosti, nýbrž je zde další mocný spoluúčastník, tedy internet. Jelikož na internetu hrozí mnohá nebezpečí, tak se rodiče mohou rozhodnout pro styl výchovy v této oblasti. Jedním stylem výchovy může být přístup autoritativní, který popisuje dodržování pevně vymezených a přísných pravidel. Cílem autoritativního přístupu je výchova k samostatnosti dítěte, která bude pozitivní a přívětivá. Druhý styl výchovy se nazývá autoritářský. Postrádá citové zabarvení vztahu mezi rodičem a dítětem, kdy se navíc klade velký důraz na dodržování pravidel, ovšem bez jakéhokoli zdůvodnění. Zajímavým stylem, který je řazen na třetí místo je tzv. permisivní styl. Je zde viditelné emoční citové zabarvení ze strany rodičů k dítěti a na pravidlech a jejich dodržování tolik nelpí. Poslední styl je pro dítě nejvíce ohrožující a tedy zanedbávající. Chybí zde jakékoli emoce i pravidla dodržování. Pozitivním závěrem těchto stylů je fakt, že čtvrtý, tedy zanedbávající styl je používán nejméně. Rodiče si vybírají styl výchovy především podle věku, jak dítěte, tak jejich a dále podle pohlaví dítěte (Ševčíková a kolektiv 2014, s. 164).

Rodiče by měli klást velký důraz na pravidla a nepodceňovat je. Existuje několik stručných rad, které mají pomoci rodičům v oblasti šikanování. Mezi takové rady se řadí především bezpečnost ve virtuálním světě, která by neměla být brána na lehkou váhu. Dále by se měl rodič co nejvíce věnovat dítěti, které je šikanováno a dbát na zvýšenou pozornost. Zájem rodiče o způsob trávení volného času dítěte, by měl být o to vyšší, když používá ICT. Rodič by měl vědět, jak například dítě používá sociální sítě a celkově internet, média. Nesmí být opomenuto,

že mobilní telefony jsou častým zdrojem zneužití v kyberšikaně. Cennou radou je otevřená komunikace mezi dítětem a rodičem, která se týká různých nebezpečí. Rodiče by měli mimo jiné děti seznámit a informovat i o pozitivích při využívání internetu a ICT. Pokud by si dospělí nevěděli rady či by si byli nejistí ve svém jednání, je možné kontaktovat odbornou pomoc. Každý rodič by měl ve svém dítěti pěstovat pravidla slušného chování. Taková pravidla by pak mělo být dítě schopné užívat i v oblasti internetu. Poslední doporučení rodičům je, aby informovali odpovědné orgány v případě nalezení nežádoucího chování na internetu, které je možné označit za protiprávní (Procházka, Šmahaj, Kolařík a Lečbých 2014, s. 124).

Následující odstavec se zaměřuje na chování dítěte, když se stane obětí kyberšikanou. Budou popsány změny chování, které by mohlo dítě vykazovat a na které je třeba se z pohledu rodiče zaměřit. V první řadě je dobré věnovat pozornost reakcím dítěte, když mu na telefon či jiné zařízení přijde zpráva, e-mail nebo SMS. Oběť se bude chovat nervózně, jakmile přichází zprávu uvidí. Další znak, který je s kyberšikanou spojen, je odmítání používání chytrého zařízení nebo naopak jej dítě používá v nadbytečné míře. Podobný znak jako u šikanování je u kyberšikanou taktéž vyhýbání se školní docházce, kdy si dítě vymýšlí různé nemoci a důvody proč do školy nejít nebo zhoršení školního prospěchu studenta. Dále si může rodič všimnout, že si jeho dítě nadměrně chrání své zařízení a je tajnůstkářské. Viditelným znakem je, že dítě například nechce jíst a hubne, špatně v noci spí a mívá problémy s bolestí břicha. Jedná se tedy o fyzické symptomy, které se mohou zdát podezřelé. V neposlední řadě je znakem například smutek, agresivita nebo frustrace v momentě použití elektronického zařízení. Jako poslední znak je úplné odříznutí se od sociálního světa, kdy si dítě smaže svoji identitu a přestane zařízení používat (Švestková, Soldán a Řehka 2019, s. 51, 52).

V textu uvedeném výše bylo zmíněno, jak rodič pozná, že je jeho dítě obětí kyberšikanou. Následně bude věnována pozornost znakům, které může vykazovat agresor, jenž kyberšikanu způsobuje. Zaměřili se na ně autoři Švestková, Soldán a Řehka (2019, s. 52), kdy uvedli tyto projevy chování:

- *„Rychle přepínají obrazovku nebo vypínají program, vstoupí-li další osoba do místnosti;*
- *Používají zařízení v pozdních večerních nebo i nočních hodinách;*
- *Jsou nervózní nebo se rozčilují v případě, že nemají přístup k technice nebo internetu;*
- *Vyhýbají se diskusím o tom, co dělají on-line;*
- *Používají více uživatelských účtů nebo používají účty, které nejsou jejich“* (Švestková, Soldán a Řehka 2019, s. 52).

2.3 Kybergroomer

Podle autorů Kopeckého, Szotkowského a Dobešové (2021, s. 15) jsou kybergroomeři „označováni jako predátoři, agresori či útočníci, jenž, mají tendence spolu navzájem spolupracovat, tzn. Vytvářet síť predátorů“. Kybergroomeři se zaměřují na dětskou pornografii, kterou mezi sebou navzájem sdílí a svoji aktivitu vedou až k únosu vyhledané oběti. Cílovou skupinou jsou pro ně především děti ve věku kolem 13 let. Hlavním cílem kybergroomera je, aby mu oběť důvěřovala, byla poslušná a dodržovala mlčenlivost, kterou kybergroomer vyžaduje. Pro agresora je především podstatné, aby si při obtěžování vybrané oběti zajistil co nejbezpečnější podmínky a nebyl tak ohrožen odhalením. Pro svoji ochranu využívá různých způsobů komunikace, které mezi sebou střídá a přechází z jedné na druhou. Jedná se například o kombinaci komunikace prostřednictvím SMS zpráv, Facebooku, emailu, častá změna identity atd. Ochranou agresora dále je, že setkání s obětí, tedy dítětem, plánuje tak, aby oběť byla, co nejdále od svého přirozeného prostředí (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 15).

Aby si byl kybergroomer jistý, že si vyhledal oběť správně, tak po ní požaduje fotografie, videa či ukazování se na webkameře. Chce se tak vyhnout situaci odhalení případnou falešnou identitou ze strany dítěte. Kybergroomer si vše pečlivě ověřuje, poněvadž v zahraničí se odhalují tak, že policie vytvoří falešný účet a pomocí něj agresora najde. V České republice nemohou policisté tuto metodu uplatnit, ale používají jiných prostředků (Kožíšek a Písecký 2016, s. 81).

Následující text se bude zaměřovat na rady pro dospělé, jak se lze chránit před kybergroomerem. První doporučení se týká umístění notebooku či počítače v domácnosti. Rodič by měl najít vhodné místo pro zařízení, aby měl dohled nad tím, čemu se dítě při používání věnuje. Nemělo by dojít k situaci, že rodič nebude mít žádný přehled nad používáním počítače či jiné elektroniky a dítě si bude navíc před rodičem zařízení chránit heslem. Jedná se o způsob kontroly, která pomůže se vyvarovat nebezpečí. Druhá rada je všimnout si podezřelého chování dítěte, které se vyznačuje výkyvy nálad, vznikajících z neznámého problému. Třetí radou je, aby rodiče informovali své děti o správném používání zařízení a rizicích spojených s jejich užíváním. Dále je vhodné, aby mělo dítě telefonní paušál. V případě, že není možné paušál dítěti zřídit, je dobré mít přehled o kreditu a jeho zůstatku. Čtvrtým znakem pro rodiče je, že dítě přijde domů s nějakou novou věcí, na kterou nemá dostatek peněz, aby si ji koupilo samo. Jedná se například o nový mobilní telefon nebo oblečení. Rodič by měl následně zjistit, kde dítě věc sehnalo. Předposlední rada se zaměřuje na

zakazování internetu a sociálních sítí. Zakaz není řešení, poněvadž dítě najde způsob, jak zakaz obejít, ať už ve škole či u kamaráda. Poslední radu lze použít v případě, kdy rodič neví, co má dělat. Je tedy možné kontaktovat např. Rodičovskou linku nebo jinou poradnu s příslušnou specializací (Kožíšek a Písecký 2016, s. 82).

2.4 Komunikace v kyberprostoru

Když spolu lidé mluví v tváři v tvář, lze si všimnout, že využívají verbální i neverbální komunikaci. Komunikace je tedy doprovázena různými gesty, mimikou, navazováním vzájemného očního kontaktu a regulováním tónu hlasu podle důležitosti věty či situace. Navzájem si mohou lidé všimnout, jak se kdo cítí, jestli se člověk usmívá, je smutný, lze nám nebo je našťvaný a podle toho na sebe osoby také reagují. V kyberprostoru lidé komunikují za pomoci telefonů, tabletů či počítačů. Hlavní charakteristikou online komunikace je, že emoce, které byly zmíněny výše, lze skrýt a mohou být vyjadřovány pomocí emotikonů či fotek. Na první pohled se pak může zdát, že je člověk například šťastný, ale nemusí tomu tak skutečně být (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 8).

V kyberprostoru lze vymezit komunikaci pozitivně či negativně. Když se jedná o pozitivní stránku, týká se například navazování zdravých kontaktů z hlediska nového přátelství nebo jsou tvořeny sociální kontakty s lidmi. Za pozitivní se také považuje zlepšení celkové životní spokojenosti, která je označována výrazem well-being. Co se týče negativní stránky kyberprostoru, tak je to navazování nechtěných přátelství, které mají sexuální iniciativu, dítě se dále může cítit osaměle nebo trpět depresemi. Za faktor, který se označuje jako nejrizikovější, je setkání se s neznámým člověkem fyzicky. Lze se setkat se situacemi, kdy setkání bude pozitivní, tedy neškodné. Naopak bývá i negativní setkání z hlediska napadení oběti, ať už sexuálního či jiného obtěžování. Rodiče mívají největší obavy a strach z těchto setkání, které by mohly ublížit jejich dítěti (Ševčíková a kolektiv 2014, s. 75).

Ke komunikaci v kyberprostoru lze použít sociální sítě, blogy, internetové hry, různé webové stránky, e-maily, chat, zprávy a jiné. Následně budou popsány zmíněné komunikační prostředky pro přehled a orientaci. Nejprve k sociálním sítím. Vše začíná vytvořením si identity například na Facebooku nebo MySpace. Tyto webové služby slouží ke komunikaci mezi lidmi, sdílení obrázků nebo vlastních fotografií, které mohou být buďto veřejné nebo poloveřejné. Navzájem mohou lidé mezi sebou sledovat, co kdo přidává a dělá. Šikana se může objevit prostřednictvím nevhodných komentářů k fotkám, dále vyloučením ze skupiny či zrušení online přátelství. Internetové hry mají podobné vyloučení, jako tomu bylo u sociálních sítích. Také může být oběť vyloučena ze skupiny a lze ji napadat nevhodnými komentáři. U her se objevují

i známky agrese, kdy si cíleně agresor vybíjí zlost na oběti tak, že ji například záměrně ničí s ostatními hráči postavu ve hře (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 28, 29).

Velmi známou webovou stránkou je například YouTube, kam mohou lidé přidávat svá natočená videa. V dnešní době není těžké se takovou věc naučit a pomocí jednoduchého návodu vytvořit webovou stránku. Happy slapping je častým úkazem na YouTube, kdy se lidé baví nad sledováním těchto videí a následným rychlým rozesíláním. Za nejtěžší se pro oběť považují komentáře k vytvořeným videím, které jsou nevhodně mířeny na její osobu. E-mail a zprávy může agresor využívat k zahlcování osoby několika zprávami denně, které jsou vulgární, se sexuálním zaměřením, popřípadě přikládá neslušné fotografie. (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková a Šmahel 2013, s. 29, 30).

2.5 Rodina a prevence kyberšikany

V 21. století je zcela běžné, že děti užívají různá chytrá zařízení a svůj volný čas tráví na internetu. Prevence týkající se kyberšikany je zcela nezbytná, aby byly děti obezřetné a dávaly si pozor na to, jak technologie používají, poněvadž problém v oblasti kyberšikany neustále narůstá (Internetový zdroj: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/361-prevence-kybersikany>).

Internet tu je pro to, aby sloužil jako nástroj k nezávadnému používání. Bohužel někteří uživatelé internetu využívají těchto služeb k poškození druhé osobě. Správná cesta je ukázat dětem, že internet není zlý ani špatný. Nýbrž jsou zde lidé, kteří jej špatně užívají. Není dobré děti strašit, co se týče užívání, taková výchova by nikam nevedla. Naopak by měly děti znát situace, které mohou nastat a následně vědět, jak se zachovat či ubránit před agresorem. Vhodné je použít modelové situace prožitkem. Pozornost se zaměřuje na to, co by mohlo nastat, když bude člověk zveřejňovat svá videa či fotografie. Nebezpečí pak může spočívat ve vydírání a zneužití těchto osobních informací. Doporučením z hlediska prevence, je klást velký důraz ve výchově dítěte na budování zodpovědnosti dítěte a nést vinu za své činy při zneužívání internetu (Internetový zdroj: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/361-prevence-kybersikany>).

Rodič by měl být v životě dítěte pozitivním vzorem. A nejen rodič, ale i například učitel ve škole. Pokud bude mít dítě velkou motivaci, je možné ovlivnit jeho chování při užívání elektronických zařízeních správným směrem. Dítě si tedy bude na základě své výchovy a vzoru tvořit pozitivní sociální vztahy mezi vrstevníky a na základě toho dokáže eliminovat nežádoucí informace z médií, které jsou mnohdy taktéž vzorem pro děti. Z hlediska médií se jedná

o potlačení etických hodnot do pozadí a je upřednostňována energie, krása a úspěchy lidí, které mohou negativně působit na děti a nežádoucím způsobem ovlivňovat jejich výchovu (Internetový zdroj: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/361-prevence-kybersikany>).

To, co je v prevenci z hlediska kyberšikany považováno za klíčové, je celá rodina. Rodič si s dítětem na základě komunikace buduje dobré vztahy, kdy si navzájem důvěřují a jsou si oporou v těžkých životních situacích. Nepříjemné by pro dítě mohly být otázky strohé a mířené ostře na jeho osobu. Příkladem nevhodné otázky je: „*Obtěžuje tě někdo?*“. Dítě se může na základě takové otázky uzavřít do sebe, bude pociťovat strach a jeho odpověď nebude pravdivá či bude zavádějící. Je tedy vhodné se ptát spíše na to, jak dítě trávilo svůj čas na telefonu, lze zmínit bezpečnost při užívání nebo se zeptat, co dělalo přes den na internetu (Švestková, Soldán a Řehka 2019, s. 32).

Když se člověk setká s kyberšikanou, tak existují základní pravidla, kterými by se měla oběť řídit. Jedná se především o ukončení komunikace s agresorem. Pokud oběti přicházejí výhružné SMS či e-maily, tak je důležité na ně nereagovat, vše archivovat a ze zařízení nic nemazat. Další krok je nahlášení obtěžování, a to například na policii ČR, lze podat trestní oznámení na neznámého pachatele. Ochrannou pro oběť může být odhlášení se ze sociálních sítí a vytvoření si zcela nové identity s novým heslem i telefonním číslem. Jako poslední ze základních ochranných pravidel je ověřovat si, komu poskytují své osobní údaje (Martínek 2009, s. 179,180).

SHRNUTÍ

Popsali jsme základní charakteristiku kyberšikany a její znaky, týkající se opakovanosti, mocenské nerovnosti, záměrnosti a ubližování. Byla vystižena pozitiva a negativa v souvislosti s užíváním informačních a komunikačních technologií. Vysvětlili jsme rozdíl mezi kyberšikanou a online obtěžováním. Dále jsme se zaměřili na projevy chování, které vykazuje agresor i oběť. V neposlední řadě jsme objasnili kybergroomera. Zaměřili jsme se na jeho charakteristiku, cíle, projevy chování a rady pro rodiče. Následně byla popsána komunikace v kyberprostoru a prevence, kterou mohou rodiče ve výchově aplikovat.

3 RODINA

Následující kapitola je zahrnuta z důvodu důležitosti rodiny jako celku. V rozpoznávání znaků šikany je významné, aby rodina zdravě fungovala a zvládala spolu řešit nepříjemnosti, které mohou člověka v životě potkat a následně uměla hledat řešení. Rodina má sílu v předávání výchovných stylů a působí tak tedy na jedince. Jedinec se v rodině učí komunikaci, rozvíjí si osobnost, buduje postoje a názory.

Rodinu charakterizuje autor Kolář a kolektiv (2012, s.118), že je to „*společně žijící malá skupina lidí spojená manželstvím (partnerstvím), pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami*“. Jedná se o skupinu lidí, která je složena nejméně ze tří osob. V této skupině vznikají vztahy rodičovské, příbuzenské, manželské či partnerské. Rodina je považována za instituci, kterou tvoří v základu muž a žena a je označena za nejstarší výchovný orgán ve společnosti (Kolář a kolektiv 2012, s. 118).

Ve druhé polovině 20. století byla československá rodina typická uzavřením manželského svazku. Svazek manželství neboli manželská rodina byla charakterizována za velmi významnou a vyznačovala se poutem muže a ženy (Kraus a Poláčková 2001, s. 78).

V dnešní době je čím dál tím častější, že lidé společně tvoří rodinu i přes to, že spolu neuzavřeli manželství. I v tomto případě se členové považují za rodinu, poněvadž spolu žijí v jedné domácnosti, a tedy pod jednou střechou. Rodina tak spolupracuje a vzájemně funguje. Je považována za místo bezpečné a stabilní, což je hlavní náplní pro život členů. Nikdo z nás si nemůže vybrat do jaké rodiny se narodí, a tak člověk přijímá prostředí, výchovu a zvyky dané rodiny (Kraus 2008, s.80).

Výraz jaderná neboli nukleární rodina je definována jako rodina, která je tvořena rodiči a dětmi. Pokud budeme hovořit o rodině, která je většího rázu a je složena z dalších příbuzenských vztahů, do kterých jsou zařazeny tety, strýčkové, babičky atd. Jedná se o rodinu tzv. rozšířenou. Rodina orientační je charakteristická pro místo, kde dítě vyrůstá. Naproti tomu rodina nazývající se prokreační je místo, kde si dítě zakládá svoji vlastní rodinu. Podle toho, jak se rodina zvládá zapojit do společnosti, lze rozlišit tři funkce. První funkce se nazývá funkční. Ze slova je zřejmé, že rodina plní většinu funkcí, které plnit má. Druhou funkcí je rodina nazývána dysfunkční, která je charakteristická tím, že neplní dostatečně všechny funkce. Při dysfunkční rodině není shledáno nebezpečí. Posledním typem je rodina afunkční, ve které se rodina rozpadá, nezvládá soužití a dítě trpí špatným vývojem a socializací (Kraus 2008, s.80).

Rodiče jsou při výchově svých dětí odpovědní za emocionální, materiální, sociální a pedagogické zabezpečení. Problémy, které mohou vzniknout v rodině, mají vliv na výchovu

děti. V dnešní době jsou rodiče v práci velmi časově vytíženi, popřípadě mají dvě zaměstnání, a navíc také prarodiče stále pracují. Není tedy dostatek prostoru na kvalitní plnění výchovných funkcí. Mnohdy je výchova ovlivněna tím, jaký má rodina kulturní kapitál (Kolář a kolektiv 2012, s. 117, 118).

3.1 Funkce rodiny

Součástí dnešní společnosti jsou neustále se zvyšující nároky na plnění funkcí rodiny. Následkem zvyšujících se nároků pak rodiny nejsou schopny zcela funkce plnit a jsou tedy nedostatečné. Rodina je považována za útočiště pro všechny členy před celým světem a veřejností. Především sociálně slabá rodina tvoří ochrannou schránku pro příslušníky, zejména děti. Rodina je nenahraditelná a buduje v dětech respekt, jak k široké veřejnosti, tak k osobám blízkým (Kraus 2008, s.81).

Než budou v textu popsány konkrétní funkce rodiny, je vhodné zmínit, že rodina jakožto instituce se snaží zabezpečit zdraví všech členů, dále preferuje hmotné zabezpečení, kulturní návyky a zajišťuje výživu. Je zcela zřejmé, že výchova je nedílnou součástí zabezpečení funkce rodiny a v neposlední řadě v nás buduje morálku, postoje a dává nám podporu. Role, které ve společnosti zastupujeme, nás učí taktéž rodina. Jedná se o reprodukci biologickou, kulturní a reprodukci obyvatelstva (Kraus a Poláčková 2001, s. 79).

První funkce rodiny je označována za biologickoreprodukční. Význam v ní spatřuje jedinec sám i společnost. Aby se mohla společnost nadále vyvíjet, je k tomu potřebná reprodukční základna, kterou tvoří počet narozených dětí. Dítě bývá mnohdy rodiči vnímáno jako překážka ke kariéernímu rozvoji a v sociálně slabší rodině jako přepych. Je také patrné, že ženy mají děti čím dál častěji v pozdějším věku (Kraus 2008, s.81).

Druhá funkce se nazývá sociálně-ekonomická, která je důležitou součástí na trhu. Lidská pracovní síla slouží k rozvoji ekonomické společnosti. Podle druhu povolání členů rodiny, jsou buď ve výrobní nebo nevýrobní sféře. Bez rodiny by ovšem trh strádal, poněvadž je považována také za významného spotřebitele. Následující funkce se týká zabezpečení z hlediska stránky hygienické, biologické a zdravotní. Je to funkce ochranná neboli zaopatřovací či pečovatelská, která se týká všech členů domácnosti. Od roku 1990 je na rodinu kladen od státu vyšší požadavek, co se týče péče o vlastní osobu nebo osobu v rodině (Kraus 2008, s.82).

Další zastoupení ve funkcích má socializačně-výchovná funkce. Jedná se o výchovu dětí v rodině, kdy si dítě osvojuje své první návyky a procesy mravní, ekonomické, zdravotní a sociální. Rodina učí dítě se zapojit se do běžného života a buduje v nich pochopení pro mezigenerační porozumění (Kraus a Poláčková 2001, s. 80).

Předposlední funkce je zaměřena na rekreaci, relaxaci a zábavu. Vzájemné vztahy v rodině by měly být přívětivé, aby se v ní dítě cítilo co nejlépe. Rodina by měla společně trávit čas hraním různých her a jezdit na společnou dovolenou. Poslední funkce se zabývá emocionální stránkou, která má velké citové zabarvení. Je nejdůležitější a také nenahraditelná, poněvadž se vytváří pocit bezpečí, jistoty a lásky a tyto pocity nezvládne nahradit žádná jiná instituce (Kraus 2008, s.83).

Všechny výše zmíněné funkce jsou potřebné pro zdravé fungování rodiny. Aby rodina dokázala správně fungovat, odvíjí se vše od vzájemných vztahů mezi členy. Soudržnost, adaptabilita a komunikace jsou tři primární principy, které pomáhají v působení rodiny. Soudržnost neboli kohezi, lze chápat jako termín vyjadřující vzájemnou intimitu a blízkost mezi členy rodiny. Flexibilita či adaptabilita rodiny, vyjadřuje, jaké má schopnosti v přizpůsobování se situacím a různým změnám, které v životě nastanou. Za klíčové v primárních principech je považována komunikace. Díky komunikaci se v rodině vytváří pozitivní atmosféra, prostřednictvím které se dají řešit problémy libovolného původu. Negativní či nejasná komunikace působí na členy záporně a je spojena s rizikem a stresem. Pochopení zdravého fungování rodiny je rozmanité a tímto tématem se zabývá mnoho autorů, a to např. Oldřich Matoušek, Walshová a Pattersonová (Sobotková 2007, s. 71, 72).

Na funkčnost a zdraví rodiny pohlíží také autoři Gillernová, Kebza, Rymeš a kolektiv (2011, s. 113), kdy vymezují nejdůležitější charakteristiky jako je *„tvořivost, jasně vymezené role a schopnost jednotlivců zastupovat se v nich, jasně vymezená vedoucí role a podpora její autority ze strany ostatních, jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů a účinnost interakce při jejich řešení“*. Zmíněné charakteristiky jsou stavebním kamenem pro harmonii a funkčnost rodiny jako celku. Dnešní společnost lze charakterizovat tak, že v ní existuje více rodin funkčních než dysfunkčních (Gillernová, Kebza, Rymeš a kolektiv 2011, s. 113).

3.2 Rodiče a výchova

Jak již bylo zmíněno výše v textu, tak se každý z nás narodí do příslušné rodiny a tento průběh nelze nijak ovlivnit či změnit. V rodině si členové vzájemně předávají z generace na generaci styly výchovy. Každá generace nějak výchovu předává a ta další ji zase přijímá také podle toho, jaká je povaha člověka. Jakmile člověk dospěje a rozhodne se založit svoji vlastní rodinu, tak si používané výchovné styly přebírá a uplatňuje je na své děti. V některých případech však rodič uplatňuje jiný výchovný styl než ten, co na něj uplatňovali jeho rodiče. Příčinou může být nesouhlas a rozpor v názoru na výchovu. Veškerá atmosféra, co mezi členy panovala, vzájemná komunikace a prožívání citů, mají silnou hloubku a ovlivňují tak chování člověka (Poslůvá 2020, s. 11).

Rodina je charakteristická stylem výchovy a tento styl bývá většinou stabilní. Ke změně stylu může dojít v případě, který souvisí se změnou ekonomické nebo personální stránky rodiny. Styly výchovy se dále mění podle toho, kde se dítě nachází, jestli je u babičky, v kroužku nebo ve škole. Také jsou shledány rozdíly mezi rodiči navzájem. Například, že matka učiní zákaz a otec jej povolí (Svobodová a Šmahelová 2007, s. 62).

Autorky Svobodová a Šmahelová (2007, s. 62) popisují tři styly výchovy, které jsou děleny na autokratický, liberální a demokratický. Autokratický styl lze nazývat také jako autoritativní neboli dominantní a je charakteristický svou nepřízní. Dalšími znaky patřícími k tomuto stylu jsou zákazy a příkazy, které bývají zastoupeny převážně. Dominantní je kontrolování, vyhrožování a trestání osoby. Zájem je vzbuzován pouze ze strany vychovávajícího, tedy nejsou přijímány jiné názory, přání než ty vlastní. Moc je výstižným výrazem pro tento styl (Svobodová a Šmahelová 2007, s. 62).

Liberální styl se od autokratického odlišuje především v tom, že v něm není zastoupen žádný řád. Vychovávající nechává dítě volně růst. Nezajímá se o jeho rozvoj samostatnosti, sebepoznání a svědomitosti. Je také charakteristický svým nezájmem, tedy neprojevuje žádnou kontrolu nad člověkem. Kvůli tomu si je pak vychováváný nejistý, nevypěstuje si v sobě vytrvalost a schopnost zvládat sám překážky. Třetí demokratický styl výchovy v sobě ukrývá částečně autokratický i liberální. Vychovávající se zaměřuje na důležitost respektování osob, má pochopení pro práva a věrnost. Absence agresivity při udělování trestu je typická. Vychováváný by se měl zaměřit spíše na podstatu porozumění trestu a poučit se z něho. Demokratický styl v sobě zahrnuje také podporu a pomoc člověku (Svobodová a Šmahelová 2007, s. 63).

Na výchovné styly pohlíží také autoři Gillernová, Kebza, Rymeš a kolektiv (2011, s.124). Ve své knize popisují styly autoritářský, autoritativně vzájemný, zanedbávající a shovívavý. Autoritářský styl je stejný jako autokratický, který byl vysvětlen výše v textu. Autoritativně vzájemný styl se podobá autoritářskému, ovšem rozdíl je shledán v tom, že vůdčí osoba pohlíží i na přání vychovávajícího. Stanovují si vzájemná pravidla, diskutují spolu a vnímají potřeby, které dítě má. Zanedbávající styl je definován jako chladný, kdy k dítěti rodiče neprojevují žádné city. Dalo by se říci, že o dítě rodič vůbec nejeví zájem a odmítá ho. Shovívavý styl je jedinečný svým projevováním citů a pochopení. Na dítě nejsou kladené téměř žádné nároky (Gillernová, Kebza, Rymeš a kolektiv 2011, s.124).

Autor George G. Bear uvádí, že Diana Baumrind již před 40 lety identifikovala tři obecné typy výchovy a to autoritativní, autoritářský a povolný. Co se týče přístupu k výchově dětí a disciplíny, jsou nejvíce efektivní rodiče, kteří zastávají autoritativní styl. Rodiče vyznávající autoritativní přístup kladou velký důraz jak na vstřícnost, tak i na náročnost. Na rozdíl od rodičů autoritářských, kteří kladou důraz zejména na náročnost, ale opomíjí vstřícnost. Nebo rodiče povolní, kteří opomíjí náročnost a dbají na vstřícnost (G. Bear 2010, s.82).

V souvislosti s výchovou se uvádějí problémové přístupy rodičů. Jedná se o typy výchovy, které se rodičům nedoporučují a jsou označovány za nevhodné. Řadí se mezi ně výchova, která je rozmazlující, dále zanedbávající, perfekcionalistická a protekční. V závěru lze podotknout, že přehnaná ochrana dítěte nazývaná se protektivní neboli úzkostná, není taktéž doporučena (Gillernová, Kebza, Rymeš a kolektiv 2011, s.118).

3.3 Komunikace v rodině

„Respektujte, co vidí a čeho se dotýkají ti druzí, i když je to opak toho, co vidíte a čeho se dotýkáte vy“

(Špačková 2011, s. 98).

V komunikaci mezi rodičem a dítětem je dobré, aby se dodržovaly zásady. Díky zásadám, které budou v textu dále popsány a vysvětleny, se komunikace dostane na lepší úroveň. První zásadou, která by se měla navzájem dodržet, je čas. Čas je vymezený prostor, při němž komunikace probíhá. Čas je proměnný v závislosti od dané situace, jestli člověk zrovna pospíchá např. do práce nebo ne. Rodič je ten, kdo řídí a učí dítě komunikaci. To, že je rodina pospolu je pro všechny členy významné, mohou se řešit situace příjemné či aktuální problémy (Špaňhelová 2009, s. 11).

Druhou zásadou je klid při komunikaci. Tedy by se rodič měl vyvarovat komunikaci v případech, že si dítě čte nebo se dívá na televizi. Navzájem se nevnímají a není tak komunikace

efektivní. Je lepší komunikaci raději odložit na později, až budou mít obě strany čas a klid. Třetí zásadou je používání formy Já a Ty. Rodič by měl mluvit ve formě první osoby jednotného čísla. Používání této formy upevňuje vztah. Rodič takto projevuje i větší zájem o dítě, záleží mu na něm a podporuje ho. Čtvrtou zásadou je konkrétnost, která se týká porozumění mluvené řeči. Čím je dítě menší, tím musí rodič volit vhodná slova tak, aby mu dítě správně rozumělo. Dále se do zásad zařazuje vzájemnost, kterou lze chápat jako učení se vzájemné komunikaci. Konkrétnost pomáhá i v uzavřenosti dítěte, aby se otevřelo a pěstovala se vzájemná důvěra, otevřenost, posiluje se vztah a spolehlivost. Následující zásada se týká naslouchání, kterou si lze ověřit otázkou po rozhovoru na nějakou konkrétní věc, která zazněla. (Špaňhelová 2009, s. 11-14).

S nasloucháním je spojeno i vnímání, které slouží jako doplnění při rozhovoru. Práce na zpřesňování vnímání dokáže zlepšit komunikaci a bude tak více úspěšná. Často se stává, že když se dva lidé baví, tak si člověk myslí, že dostatečně vnímá a naslouchá druhému, ale mnohdy přeslechne spoustu informací. Dle komunikačního zákona si lze zapamatovat 3-4 hlavní informace (Špačková 2011, s. 68).

Omluva je jednou ze zásad, jenž poukazuje na to, jak je důležité přiznat vlastní chybu a omluvit se. Především dítě ocení omluvu ze strany rodiče, poněvadž se takto učí chápat význam slova a příkládá mu jistou důležitost. V neposlední řadě je do komunikace řazena verbální a neverbální komunikace. Verbální komunikace je vysvětlena jako vyjádření se slovem, kdežto neverbální komunikace se projevuje určitou mimikou v obličeji, pohyby, gestikulací atd. Potřebné je dodržování jednoznačnosti a dokázat rozlišit kritiku od chvály tak, aby dítě nemělo z komunikace zmatky a pochopilo ji správně. Poslední zásadou je sdělování pocitů. Být k sobě navzájem otevřený a nedusit pocity v sobě, je významná součást efektivní komunikace (Špaňhelová 2009, s. 15-18).

3.4 Rodinné právo

Když se přijal zákon č. 265/1949 Sb., o rodinném právu, tak nastala změna v otcovské moci, která před zákonem působila ještě v římském právu a byla velmi významná ve společnosti. Otcovská moc znamenala, že otec měl vůdčí postavení v rodině. Charakteristická byla především mocí, kterou otec vlastnil a zahrnovala celý majetek a členy domácnosti. Občanský zákoník stanovil otce jakožto hlavu rodiny. Otec měl povinnosti ke své manželce a dětem. Musel zajistit obživu a finanční zabezpečení rodiny. Manželka byla v domácnosti a starala se o děti až do doby jejich plnoletosti. Dříve byla plnoletost dosažena 24. rokem. Díky výše zmíněnému zákonu nastala rovnost mezi mužem a ženou. Nastala rovnováha týkající se povinnosti ve starání se o děti (Novotný, Ivičičová, Syrůčková a Vondráčková 2017, s. 143).

Manželé mají před sebou několik práv a povinností, do kterých se v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v části druhé Rodinné právo uvádí vzájemná úcta, společné žití, respektování se, vytváření podmínek pro zdravé rodinné prostředí a vychovávat děti. Dále mají manželé vzájemně nárok na to, aby znali příjmy v rodině a jmění. Manželé mají povinnost při jakémkoli úkonu myslet vždy na blaho své rodiny, aby jí neublížili. Pokud se tedy rozhodnou pro změnu povolání či studium, nemělo by je to ohrozit. Je důležité uspokojovat potřeby celé rodiny. Pokud by manželé chtěli udělat zásadní změnu například se odstěhovat, tak se musejí na všem společně dohodnout a vzájemně souhlasit. Co se týče zastupování manžela v běžných záležitostech druhým manželem, tak na to mají plné právo, pokud nenastane výjimka, že by s tím manžel nesouhlasil nebo soud nestanovil jinak (Internetový zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>).

Rodiče mají odpovědnost za své děti a jejich osobnostní rozvoj v oblasti tělesné, citové, mravní a rozumové. Je také významné, aby rodiče pečovali o zdraví, výchovu a vzdělání svého dítěte, jak uvádí nový občanský zákoník. Odpovědnost za své dítě trvá od doby jeho narození až po dosažení svéprávnosti. Pokud by nastala situace, že se chce rodič zbavit odpovědnosti, kterou má za své dítě, tak to není možné. Pouze soud by mohl omezit její trvání a rozsah. Závazek jako je rodičovská odpovědnost mají oba rodiče rovnoprávný a nezáleží na tom, jak bylo rodičovství zrozeno. Dříve se používalo termínu rodičovská zodpovědnost, avšak tento termín v sobě nezahrnoval vyživovací povinnost a právo na výživné, tak jej v novém občanském zákoníku nahradila odpovědnost (Novotný, Ivičičová, Syrůčková a Vondráčková 2017, s. 150).

SHRNUTÍ

V kapitole rodina jsme se zaměřili na její základní definici. Byla charakterizována rodina nukleární, orientační, prokreační, funkční, disfunkční a afunkční. Dále byly podrobně rozebrány styly výchovy, jako jsou autokratický, liberální a demokratický. Seznámili jsme se se zásadami, které se mají dodržovat při komunikaci. Zásady týkající se času, klidu, konkrétnosti či vzájemnosti. Na závěr jsme nastínili rodinné právo, tedy povinnosti rodičů k dítěti zahrnující výživu, osobní rozvoj, vzdělání, výchovu, a také povinnosti, které mají manželé k sobě navzájem.

4 DOSAVADNÍ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY

Následující kapitola se bude zaměřovat na výzkumy spojené se šikanou a kyberšikanou. Budou nastíněny oblasti související s řešenou problematikou.

Autor Kolář (2001, s. 20) uvádí, že šikana ve školách je problematickou součástí celého světa, avšak jsou shledány jisté rozdíly v zemích. Například výzkum z USA odhalil, že 2,7 milionů dětí bylo šikanováno. Další součástí bylo zjištění, že děti nechodí do školy kvůli strachu ze šikanování, jednalo se celkem o 160 tisíc žáků. Autor dále podotýká, že se šikana ve světě zhoršuje.

Šikanou se zabývá celá společnost a již desetiletí je důležitým tématem na zkoumání, poněvadž její výskyt prudce narůstá. Následně bude představen výzkum, který se odehrával mezi australskými rodiči. Vědce zajímalo, jestli jsou rodiče schopni rozpoznat šikanu u dětí. Uvádějí, že rodiče jsou klíčoví spolupracovníci v podpoře dětí a zmírňování šikany. Online výzkumu se zúčastnilo 201 australských rodičů, kteří mají dítě ve věku od 5-10 let. Cílem bylo zjistit, jestli je rodič schopen definovat šikanu a poznat rozdíl mezi šikanou a šikádlením. V rámci výzkumu bylo účastníkům výzkumu předloženo 20 modelových scénářů, kdy bylo 5 scénářů zaměřeno na tradiční šikanu a 5 scénářů na situace s fyzickou konfrontací nenaplňující znaky šikany. Dalších 5 scénářů popisovalo situace u kterých docházelo ke kyberšikaně a u zbylých 5 scénářů se jednalo o chování v kyberprostoru, kdy se nejednalo o kyberšikanu (EY, L a M. Campbell, 2020).

Rodiče byli osloveni, aby těchto 20 scénářů rozdělili a označili co je šikana či kyberšikana a co ne. Tohoto výzkumu se účastnilo 201 rodičů, přičemž 97 % rodičů bylo schopno rozeznat všech 5 scénářů šikany a 97,9 % bylo schopno rozeznat 5 scénářů kyberšikany. Kdežto u scénářů, kdy se nejednalo o šikanu, ale pouze o oboustrannou fyzickou konfrontaci, rozhodlo u některých případů 22,4 – 42,3 % rodičů nesprávně a označili některé scénáře jako šikanu. Jako znepokojivý uvádí autoři fakt, že 10 % rodičů není schopno rozlišit šikanu a šikádlení (EY, L a M. Campbell, 2020).

Autoři, kteří se dále zabývají kyberšikanou a zkoumají její problematiku, jsou například Kopecký, Szotkowski a Dobešová (2021, s. 35). Své výzkumy realizují už po několik let, konkrétněji od roku 2010. Jejich výzkum, který bude dále popsán, se realizoval v roce 2018-2019 a zaměřoval se na rizika komunikace v kyberprostoru u českých dětí ve věku 11-17 let, a to v celé České republice. Výzkum se skládal z velkého počtu dětí ze základních a středních škol. Bylo osloveno až 10 000 respondentů, z čeho se zapojilo celkem 5 675 osob. Tak velký

vzorek směřuje k tomu, že autoři použili metodu dotazníkového šetření (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 35-39).

Bylo zjištěno, že výzkumu se účastnilo celkem 48,25 % dívek a 51,75 % chlapců. Celkem 50,50 % dětí ve výzkumu potvrdilo, že se prostřednictvím sociálních sítí seznamují a komunikují s neznámými lidmi. Díky této informaci bylo zjištěno, že od roku 2013 se riziková komunikace s neznámým snížila o celých 2,66 %. Z čehož vyplývá, že pokles není nijak velký. Další součástí výzkumu bylo zjistit, zda by si dívky i chlapci přidali do přátel člověka, který bude na základě pouhé fotografie vzhledově přitažlivý a o jejich přátelství by na sociálních sítích požádal. Výsledky poukázaly na fakt, že chlapci by si atraktivní dívku z virtuálního světa přidali v zastoupení až 38,74 %. Dívky byly procentuálně níže, tedy by si přidaly virtuálního chlapce ze sociálních sítí v zastoupení 24,74 %. Lze podotknout, že se jedná o přibližně třetinu tázaných respondentů (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 41).

Další součástí výzkumu od autorů Kopeckého, Szotkowského a Dobešové (2021, s. 42), bylo zjistit, zda by si dívka či chlapec přidali na sociálních sítí dospělého člověka. Z celkového vzorku respondentů odpovědělo, že by tak učinilo 13,75 % dotazovaných, tedy by si dospělého přidali do přátel. Zde je sledován poměrně vysoký pokles od roku 2013, celkem tedy o 12,82 %. Nicméně nelze tento pokles považovat za až tak rapidní, poněvadž útočníci velmi často zaměňují svoji identitu za přitažlivého člověka, kterého by si, jak bylo uvedeno výše, přidalo poměrně velké procento chlapců i dívek (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 42).

Zjištění, které bude v práci od výše zmíněných autorů uvedeno, je jejich zaměření se na schůzku chlapce či dívky s kamarádem, se kterým se seznámili pouze přes internet. Ze vzorku dotazovaných bylo odhaleno, že 50,62 % by se schůzky nezúčastnilo (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 42).

Je nutné poukázat na fakt, že se ve výzkumu od Kopeckého, Szotkowského a Dobešové (2021, s. 88) poukazuje na realitu užívání sociálních sítí lidí ve věku 13 let a mladší. S tím je spojováno falšování svého datumu narození, tedy věku, aby mohli sociální sítě i přes zákaz používat. S tím souvisejí výsledky z výzkumu, že děti ve věku 11-12 let mají účet na Facebooku v zastoupení až 60,68 % (Kopecký, Szotkowski a Dobešová 2021, s. 42).

EMPIRICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na informovanost rodičů v problematice šikany a jestli tato informovanost ovlivňuje odhalení šikanovaného dítěte. Ke sběru dat byl použit kvalitativní výzkum, který byl realizován metodou polostrukturovaného rozhovoru. Součástí polostrukturovaného rozhovoru jsou sestaveny čtyři modelové situace. Modelové situace ve výzkumu slouží k proniknutí do myšlenek respondentů tak, abychom zjistili, jak přemýšlí nad danou problematikou. Výsledky respondentů pomohou odhalit, jaká je jejich informovanost.

Výzkum definuje autor Hendl (2012, s. 28) jako „*proces vytváření nových poznatků*“. Výzkum slouží k tomu, aby rozvíjel určitý obor a jeho naplánování má systematický charakter. Autor ve své knize dále vysvětluje, co znamená kvalitativní výzkum a zmiňuje, že názory metodologů se liší. Někteří vnímají kvalitativní výzkum jako doplnění kvantitativní strategie. Avšak v sociálních vědách je nyní kvalitativní výzkum považován za rovnocenný (Hendl 2012, s. 47).

Definice, která kvalitativnímu výzkumu přísluší, zní podle autora Hendla (2012, s. 48) následovně: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“.

Rozhovor je metoda, která je považována za nejvíce využívanou při sběru dat v kvalitativním výzkumu. Rozlišuje se rozhovor polostrukturovaný a nestrukturovaný. Rozdíl shledaný v těchto dvou typech rozhovorů je v tom, že strukturovaný rozhovor má předem připravený sled otázek, kdežto nestrukturovaný rozhovor má prvotní otázku a následně je vedená volná diskuse na dané téma. Při sestavování rozhovoru je dáno pořadí kladených otázek, do kterého jsou řazeny otázky úvodní. V úvodu se výzkumník představí, připomene anonymitu rozhovoru a ujistí se, že dotazovaný souhlasí s nahráváním rozhovoru. Úvodní otázky by měly být takové, že navodí příjemnou atmosféru a neměly by být příliš složité (Švaříček a Šedová 2007, s. 159-163).

Dále jsou v rozhovoru přítomny otázky hlavní, které mají za cíl odhalit jádro řešeného výzkumu. Důraz je kladen na pokládání otázek tak, aby nebyly sugestivní, nýbrž deskriptivní. Výzkumník se tak vyvaruje nevhodnému pokládání otázek, které mohou být zavádějící a nebudou odhalovat názor tazatele, ale bude v nich předem obsažen názor výzkumníka. Dalšími typy otázek v rozhovoru jsou navazující, nepřímé a dynamické. Dynamické otázky

výzkumníkovi pomáhají ve vzájemné interakci. Na závěr jsou řazeny otázky ukončovací, které jsou součástí každého rozhovoru. Doporučuje se nechat dostatek prostoru, poněvadž uspěchaný konec rozhovoru není vhodný (Švaříček a Šedová 2007, s. 164-166).

5.1 Plán výzkumu

Výzkum byl plánován od listopadu roku 2022. Předběžně jsme se na realizaci výzkumu domluvili s ředitelem školy a seznámili ho s plánem výzkumu. Než bude podána žádost o povolení výzkumu ve škole, tak ji musí předcházet vytvoření nástroje, tedy rozhovoru. Následně budou popsány kroky, které se dále týkají plánování výzkumu.

V prvé řadě výzkumu bylo podstatné se rozhodnout, čeho chceme v diplomové práci dosáhnout. Nejdříve musí být stanoven hlavní cíl, pak dílčí cíle a dále výzkumné otázky. Vytyčili jsme si způsob shromažďování dat a jejich následné zpracování. Pro sběr dat jsme se rozhodli použít metodu polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor a otázky v něm budou sestaveny na základě prostudované literatury, kterou se zabýváme v teoretické části diplomové práce. Dále jsme se zaměřili na výběr cílové skupiny, která se bude našeho výzkumu účastnit.

Výběr cílové skupiny probíhal na ZŠ Stupkova v Olomouci. Škola je vybrána záměrně na základě pracovní zkušenosti a vztahu s vedením školy a jejími zaměstnanci. Zapojen do výzkumu je první i druhý stupeň ZŠ. Kontaktování rodičů musí proběhnout prostřednictvím další osoby, tedy třídního pedagoga, popřípadě zástupkyně školy. Kvůli ochraně osobních údajů škola nemůže poskytnout kontakty na rodiče, proto bylo nutné dodržet následující postup:

1. Zjištění celkového počtu rodičů na škole → 1074 rodičů.
2. Kontaktovat třídní učitele z prvního i druhého stupně, celkem tedy 32 třídních učitelů.
3. Požádání učitelů o rozeslání e-mailů rodičům s žádostí o zapojení se do výzkumu.
4. Následně bude domluvena schůzka s rodičem na půdě školy a proběhne anonymní rozhovor, který má časové rozmezí 30 minut a bude nahráván na diktafon.

Po dokončení rozhovorů, které byly nahrány na diktafon, prostřednictvím mobilní aplikace v telefonu, bude následovat jejich podrobné přepsání. Přepsané rozhovory budou dále sloužit jako podklad pro vyhodnocování výzkumu. Pro rozkrytí dat budou použity tři metody kódování, tedy otevřené, axiální a selektivní, které budou dále vysvětleny v kapitole 5.5.

5.2 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumné části je zjistit, zdali informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany ovlivňuje její odhalení.

Dílčí cíle:

Zjistit, zdali rodič pozná, že je jeho dítě ve škole šikanované. Dalším dílčím cílem je zjistit, zda rodiče poznají projevy a znaky šikany u svého dítěte.

Výzkumné otázky:

1. Jaké povědomí mají rodiče o znacích, které vykazuje šikanované dítě?
2. Jak dalece jsou rodiče informováni o problematice šikany? Součástí výzkumné otázky jsou modelové situace.
3. Poznává rodič, že je jeho dítě šikanované?
4. Jaká je informovanost rodičů v oblasti kyberšikany? Součástí výzkumné otázky jsou modelové situace.
5. Jaké povědomí mají rodiče v oblasti mýtů šikany, které mohou být zavádějícími znaky šikanování?
6. Jak dalece znají rodiče pravidla, kterými by se měli řídit v případě, že je jejich dítě šikanováno?

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek a jeho realizace byla uskutečněna na základní škole Stupkova v Olomouci, která byla vybrána záměrně na základě pracovní zkušenosti a dobrých vztahů na pracovišti.

Dalším krokem, který se vztahuje k výzkumnému vzorku, bylo vybrání rodičů ze ZŠ Stupkova. Pro vybrání rodičů nebyly stanoveny podmínky jako jsou věk, pohlaví nebo do které třídy chodí jejich dítě/děti. Výzkum se zaměřoval na informovanost, znalosti a povědomí rodičů v problematice šikany a kyberšikany a zda by ji byl rodič schopen rozpoznat u svého dítěte. Ve škole je celkem 1 074 rodičů a celkový počet respondentů, kteří se výzkumu účastnili, je 8.

5.4 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu se uskutečnila od 20.1.2023 do 27.3.2023 na ZŠ Stupkova v Olomouci, kdy byla také podána žádost o povolení výzkumného šetření s rodiči. Kvůli velkému počtu rodičů ve škole, tedy 1074, byl zvolen postup, kdy všichni třídní učitelé na škole, celkem 32, poslali e-mail rodičům s žádostí o zapojení se do výzkumu. E-mail byl pro třídní učitele dopředu sestaven tak, aby byly řečeny všechny důležité informace spojené s výzkumem. Následně po rozeslání e-mailů, když se někdo přihlásil, tak proběhlo informování o zájmu zapojení se do výzkumu na základě osobní domluvy s třídním učitelem.

Zájem o výzkum projevil 8 rodičů, se kterými byl dále výzkum realizován. Nejprve proběhlo zkontaktování a domluvení si schůzky ve škole, kde byla školou poskytnuta klidná a prosvětlená místnost pro vedení rozhovoru. Jednalo se například o sborovnu, kabinet nebo učebnu, kde neprobíhala výuka.

Před začátkem každého rozhovoru byli respondenti informováni o anonymitě výzkumu a bylo jim zdůrazněno, že výsledky poslouží pouze jako podklad pro vypracování diplomové práce. Dále bylo rodičům připomenuto, že se bude rozhovor nahrávat, čeho se výzkum týká, kolik nás čeká otázek a jak bude vše probíhat. Díky prostorám školy byla navozena příjemná a klidná atmosféra, respondentům byla nabídnuta káva a voda, aby se uvolnili a cítili se dobře.

Rozhovoru se účastnilo celkem 7 žen a 1 muž. Každý rodič vystupoval slušně a přátelsky, takže neproběhl žádný konflikt ani vzájemné nedorozumění. Po dokončení všech rozhovorů se uskutečnila závěrečná schůzka se zástupkyní školy, která byla ochotna po celou dobu spolupracovat, co se týče kontaktování třídních pedagogů, respondentů a následného poskytování prostor ve škole pro realizaci rozhovorů.

5.5 Výsledky

Při získávání údajů jsme se drželi teorie, jenž se nazývá zakotvená teorie. Strauss a Glaser jsou spojováni s vytvořením zakotvené teorie, ale jejich cesty se nakonec rozešli kvůli rozdílným názorům a pojetím teorie. Nicméně se o zakotvené teorii hovoří jako o teorii, která je spojená s hledáním specifické teorie, tedy vytváření teorie nové (Hendl 2012, s. 243).

Autoři Strauss a Corbinová (1999, s.15) ve své knize vystihují cíl metody zakotvené teorie. Zakotvená teorie se zaměřuje v prvé řadě na vytvoření teorie, jenž vyplývá z oblasti, kterou výzkumník zkoumá a následně se zabývá jejím vysvětlením (Strauss a Corbinová 1999, s.15).

Se zakotvenou teorií souvisí otevřené, axiální a selektivní kódování. První krok pro získání dat je použití otevřeného kódování. Aby bylo možné použít otevřené kódování, je nutné vědět, že znamená rozkrytí dat prvotním seznámením se se získanými daty. Těmto datům jsou následně přiřazena označení. Tedy kódy, které pomohou odhalit nové téma. Otevřené kódování lze provést kódováním slov, odstavců nebo celých textů. Hlavním úkolem je nalézt informace, které se u respondentů opakují. Tyto informace mohou být buď v podobě podstatných jmen nebo sloves (Hendl 2012, s. 247).

Analytický krok, který je u otevřeného kódování brán jako první a velmi podstatný, v sobě zahrnuje označování a kategorizaci pojmů. Označování a kategorizace pojmů je spojena se studiem zjištěných údajů. Pokud by výzkumník neudělal tento první krok, tak by nebylo možné, aby se uskutečnil zbytek analýzy. Otevřené kódování v sobě zahrnuje rozebrání údajů na samostatné části, které jsou dále důkladně prostudované. Díky studiu lze provést porovnání a na tomto základě zjistit, zda se objevují podobnosti či rozdíly. K novým objevům výzkumníka dovede jeho vlastní i cizí domněnky, které jsou pečlivě prozkoumané (Strauss a Corbinová 1999, s.43).

Axiálním kódováním se rozumí uvažování o příčinách a důsledcích, podmínkách či strategiích. Jedná se o propojování částí teorie či její slučování do obecnějších závěrů, kdy výzkumník hledá vzájemné spojitosti (Hendl 2012, s. 248).

Selektivní kódování je posledním druhem, který je zaměřený na hlavní téma. Výzkumník se zajímá o další přezkoumávání získaných dat a vyvozuje z nich vznikající teorii (Hendl 2012, s. 251).

Důležitým krokem jsou pro výzkumníka kategorie, které si určuje a pojmenovává sám, podle vlastní rozvahy. Kategorie vychází z pojmů, které byly seskupeny do skupin podle toho, jak spolu souvisí či jak si jsou navzájem podobné. Tento jev, kdy se seskupují kategorie, se nazývá kategorizace. Kategorie je charakteristická tím, jaké pojmy do ní výzkumník zahrnul,

její název tedy vyplývá z nich. Při vytváření názvu kategorie by měl být výzkumník abstraktnější a v logickém sledu vytvářet názvy pro kategorie tak, aby souvisely s pojmy, které v tomto případě zastupují. V procesu vytváření názvů kategorií je lze měnit. Není tedy chybou, když badatel nad názvy neustále přemýšlí, pracuje s nimi a rozvíjí je tak, aby je dovedl k dokonalosti a přesnosti (Strauss a Corbinová 1999, s.45-49).

V našem výzkumu bylo v rozhovorech na základě metody otevřeného kódování nalezeno několik společných prvků, které byly následně označeny kódy a dále pomohly vytvořit následující kategorie:

- 1) Formulace pojmu šikana z pohledu rodičů
 - Nerovnováha sil
 - Fyzické a psychické ubližování
 - Dlouhodobá nepříjemnost situace
 - Záměrné a opakované agresivní jednání
 - Vědomé ubližování jedincem nebo skupinou osob

- 2) Příznaky projevů vyznačující šikanované dítě
 - Nekomunikativnost a uzavřenost
 - Somatické potíže
 - Hmatatelná a zřetelná zranění
 - Ztráta či poničení osobních věcí
 - Záměrné lhaní
 - Zhoršení školního prospěchu

- 3) Nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování
 - Šikanují pouze lidé s menší inteligencí
 - Šikanováno je dítě, které je ze sociálně slabší rodiny
 - Šikanuje pouze pohlaví mužské
 - Šikanu si dítě vyřeší samo

- 4) Modelové situace a jejich rozřešení
 - Rozpoznání situace
 - Nerozpoznání situace

- 5) Chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s užíváním ICT
 - Sdílení videí a fotek na internetu za účelem poškodit druhou osobu
 - Vyřazování člena ze všech sociálních skupin či online her
 - Záměrné a opakující se útoky ve formě zpráv a e-mailů
 - Nevhodné veřejné komentáře
 - Projevy agresivity a psychického ubližování online

6) Negativní a pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany

Negativní přístupy:

- Projevení nezájmu při řešení situace
- Zlehčování situace
- Náznaky, že si to dítě vymyslelo, tedy nedůvěra
- Navádění ke stejnému chování
- Ponižování dítěte, že je slabé

Pozitivní přístupy:

- Projevení citů a pochopení dané situace
- Povzbuzení a podpora dítěte, že se svěřílo
- Klidná komunikace zaměřena na hledání řešení
- Zajistit pocit bezpečí a důvěry
- Věnování se problému a odložit jiné záležitosti

Kategorie č. 1: Formulace pojmu šikana z pohledu rodičů

- Nerovnováha sil
- Fyzické a psychické ubližování
- Dlouhodobá nepříjemnost situace
- Záměrné a opakované agresivní jednání
- Vědomé ubližování jedincem nebo skupinou osob

Tabulka č. 1: Kategorie č. 1: Formulace pojmu šikana z pohledu rodičů

Otázka v rozhovoru č. 2: Dokážete vysvětlit, co znamená pojem šikana?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Myslím si, když děti i neúmyslně ubližují jinému dítěti tím, že ho dostávají do nepříjemných situací“.	Ublížení a způsobení fyzických a psychických problémů ze strany dítěte nebo dětí, které se pak cítí diskomfortně a neumí si v problémové situaci samo poradit.	Vědomé a záměrné ubližování, které působí na psychickou i fyzickou stránku člověka způsobované kolektivem nebo jedincem za účelem poškodit druhou osobu a dostat ji do diskomfortu.
„Že když někdo druhý dělá vůči mé osobě takové věci, že z toho můžu mít psychické i fyzické problémy. Když se cítím diskomfortně a vtírá se mi to do života, nejsem schopná vykonávat běžné činnosti, nejsem si schopná sama poradit“.		
„No pro mě to znamená, že si v podstatě nějaká skupina dětí zasedne na konkrétní dítě, které terorizují ať už slovně nebo fyzicky, případně nějakými nevhodnými zprávami do telefonu a podobně“.	Slovní nebo psychické napadání osoby skupinou za účelem terorizování a ublížení přesto, že si to daná osoba nepřeje.	
„Slovní nebo fyzické napadání osoby, která si to nepřeje a vlastně psychicky nebo fyzicky jí je ubližováno“.		
„Tak šikana je to, že se děti posmívají nějakému dítěti, který je z chudší rodiny nebo není tak výrazné, nezapadá do kolektivu, můžou mu dělat naschvály, posmívat se mu, budou mu brát věci, nějak urážet, zesměšňovat“.	Posmívání se, zesměšňování, urážení a dělání naschválů dítěti, které se odlišuje od kolektivu a dítě se následkem tohoto chování cítí nekomfortně a citlivě se ho to dotýká.	
„Myslím si, že to je, když se to dítě cítí už jako nekomfortně v nějaké situaci,		

<i>„která nastane a může to vnímat hodně citlivě a dotýká se ho to nějak“.</i>		
<i>„Vědomé ubližování konkrétní dané osobě za účelem zesměšnění, ztrapnění či fyzického ublížení. Ubližování v rámci sociální společnosti a kolektivu a znemožnění dané osoby, aby se cítil být ubližován“.</i>	Vědomé a záměrné ubližování osobě kolektivem či společností, za účelem fyzického ublížení, terorizování a trápení.	
<i>„Šikana znamená, když se vlastně zaměří nezletilý děti, žáci, studenti na slabšího spolužáka, že si vyberou prostě dítě a začnou ho nějakým způsobem prostě terorizovat a trápit“.</i>		

Zdroj: vlastní šetření

Aby bylo možné zjistit, zda rodič rozpozná šikanované dítě, je podstatné se v prvním kroku zaměřit na to, jak chápe definici šikany. Ústředním pojmem této kategorie, která nese název Formulace pojmu šikana z pohledu rodičů je, že respondenti šikanu definují jako vědomé a záměrné ubližování, které působí na psychickou i fyzickou stránku člověka, způsobované kolektivem nebo jedincem za účelem poškodit druhou osobu a dostat ji do diskomfortu.

Respondenti také formulovali pojem šikana v souvislosti se škádlením, jenž nám představí následující tabulka.

Tabulka č. 2: **Kategorie č. 1: Formulace pojmu šikana v souvislosti se škádlením**

Otázka v rozhovoru č. 3: Jaký shledáváte rozdíl mezi šikanováním a škádlením?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
<i>„Myslím si, že základní rozdíl je v tom, pokud se to toho dítěte hluboce dotýká. Pokud ho to nějakým způsobem zraňuje, tak už si myslím, že už se jedná o šikanu“.</i>	Šikana je pravidelné a zvyšující se jednání, které je pro dítě zraňující.	
<i>„Škádlení bych brala na úrovni, že jsem schopná ho zastavit a neděje se pravidelně. Šikamu bych brala, že je pravidelná a intenzita se zvyšuje“.</i>		

<p>„Tam bych řekla, že je ta hranice hodně tenká aspoň já to tak vnímám. Pro mě je to opravdu šikana ve chvíli, kdy si zasednou na to jedno dítě, kterému nedají pokoj a opakuje se to denně, třeba i víckrát za den. Škádlení je, když jednou řeknu něco vtipného o jednom spolužákovi a příště o nějakým jiným“.</p>	<p>Šikana se opakuje denně a působí na jednoho jedince, je tedy jednostranná.</p>	<p>Šikana je pravidelná a postupně může gradovat, je jednostranná a dítě k ní vnímá postoj, který je nechtěný a netolerující.</p>
<p>„Škádlení je oboustranné, kdežto šikanování je jednostranné“.</p>		
<p>„Tak když se tomu danému dítěti to už nebude fakt líbit, budou za ním furt chodit, dělat mu naschvály a posmívat se. Opakovaně jim bude říkat nedělej mi to, nelíbí se mi to a oni si nedají říct“.</p>	<p>Šikana je opakované jednání i přesto, že si ji dítě nepřeje a projevuje se straněním se kolektivu.</p>	
<p>„No já myslím, že se to strašně i odvíjí od toho, kterému dítěti se to děje. Když někdo někoho jako škádlí, tak si to asi tolik nepřipouští. Asi když pak už mi to dítě třeba přijde, že je nějaké zaražené a straní se kolektivu, tak je to ta šikana už“.</p>	<p>Šikana je opakované jednání i přesto, že si ji dítě nepřeje a projevuje se straněním se kolektivu.</p>	
<p>„To je těžká otázka v dnešní době, protože doba je zlá a v podstatě, jak říkám doba je zlá a v dnešní době mně přijde, že třeba děti konkrétně na školách a na základní škole i třeba na střední škole, tak pozoruju vývoj společnosti dětí, že v podstatě ony se škádlí pořád a samozřejmě je složité rozpoznat, kde začíná ta hranice šikany. Samozřejmě šikana je horší, škádlení je v rámci mezi a v rámci možností, že to můžeme tolerovat“.</p>	<p>Šikana je horšího rázu, kdy není pro člověka v toleranci, zvyšuje se její působení i přesto, že si ho dítě nepřeje.</p>	

„Šikana pro mě znamená, jestliže dítě se ozve, řekne to se mi nelíbí, to mi nedělej a vlastně dotyčný v tom pokračuje, ba vlastně přidá ještě na důrazu“.		
---	--	--

Zdroj: vlastní šetření

Respondenti ve výše přiložené tabulce více prohlubují a rozvíjí význam slova šikana, díky zaměření své pozornosti na porovnání tohoto jevu se škádlením. Je tedy patrné, že šikana je jednání, které je pravidelné a postupně může gradovat. Šikana je jednostranná a dítě k ní vnímá postoj, který je nechtěný a netolerující.

Z těchto dvou tabulek nám vyplývá to, že respondenti, tedy rodiče mající dítě na ZŠ, jsou zainteresováni do této problematiky a na pojem šikana nahlíží rozsáhle.

Kategorie č. 2: Příznaky projevů vyznačující šikanované dítě

- Nekomunikativnost a uzavřenost
- Somatické potíže
- Hmatatelná a zřetelná zranění
- Ztráta či poničení osobních věcí
- Záměrné lhaní
- Zhoršení školního prospěchu

Tabulka č. 3: Kategorie č. 2: Příznaky projevů vyznačující šikanované dítě

Otázka v rozhovoru č. 4: Pokuste se uvést co nejvíce projevů, které vyznačují, že je Vaše dítě šikanované.		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„To je těžká otázka, myslím si, že ne vždy to jde poznat. Já jsem ráda, když mi děti o tom řeknou. Máme docela přátelský vztah. Děti se mi většinou svěří, není to hned po příchodu ze školy, ale v průběhu dne nebo večera, začnou vytahovat co se jim přihodilo a pak to probereme. Žádné projevy mě nenapadají, nevím“.	Projevy jsou, že dítě nechce chodit do školy a netěší se do ní, zhoršení prospěchu, roztěkanost, zhoršení výkonnosti, uzavření se do sebe, menší komunikace, dítě by bylo nešťastné, změna nálad, vyhýbání se místům, kde je agresor, lhaní.	
„Myslím si, že by mi dcera začala říkat, že do školy nechce a netěší se tam, zhoršil by se jí prospěch. Byla by roztěkanější, zhoršila		

<p><i>by se jí výkonnost, nechtěla by se připravovat do školy. Byla by uzavřená do sebe, méně šťastná, méně by komunikovala. Změnila by se jí nálada a nechtěla by chodit na místo, kde se vyskytuje šikanátor. Mohla by začít lhát a vyhýbat se tématům“.</i></p>		
<p><i>„Když to vezmu na svého syna, tak jsem zpozorovala, že něco není v pořádku, když začal být zamlklý. Nechtělo se mu do školy, bolelo ho břicho a mě trvalo pár dní, než jsem pochopila, že problém je někde jinde než opravdu tělesný, když on to tak třeba nevnímá. Takže já si myslím, že je to hlavně ta zamlklost, neřekl mi, co se děje a já to z něj musela tahat“.</i></p>	<p>Projevy na dítěti jsou zamlklost, nezájem o školní docházku, bolení břicha, uzavřenost, nekomunikativnost, nemá kamarády.</p>	
<p><i>„Je uzavřená, nekomunikativní, bez kamarádů. To je asi všechno“.</i></p>		
<p><i>„Tak asi si myslím, že by se mu nechtělo do školy, začalo by vymlouvání, že ho bolí břicho, hlava. Myslím si, že by byl více zavřený do sebe, že by se nám neotevřel. Myslím si, že kdybychom na něho tlačili, tak by se nám otevřel a něco řekl. Myslím si, že se to může poznat třeba i na známkách, že se zhorší prospěch, ale hlavní důvod by byly výmluvy a břicho“.</i></p>	<p>Projevy jsou nezájem o školní docházku, časté vymlouvání na bolest hlavy či břicha. Dále uzavření se do sebe, zhoršení školního prospěchu, stranění se skupině, nezájem o zapojení se do činnosti, odstrčení od skupiny.</p>	<p>Projevy vyznačující šikanované dítě jsou absence školní docházky, zhoršení prospěchu, uzavření se do sebe, nekomunikativnost, somatické potíže, lhaní, vymlouvání a stranění se skupině či místům, kde se vyskytuje agresor.</p>
<p><i>„Asi to, že se začne stranit skupině. Já bych si asi všimla toho, že je odstrčené dítě bokem a nechce se zapojit. Já jsem se s tím nesešla, tak nevím“.</i></p>		
<p><i>„Nekomunikativnost, když se na něco zeptám a třeba jak bylo ve škole, tak prostě stručné odpovědi nebo žádné“.</i></p>		

<p><i>odpovědi, zkrátka mlčení. Vždycky je to o komunikaci. Já mám dcery a poznám svoje děti, takže ztráta komunikace. Prostě mlčení, nekomunikativnost a samozřejmě stránka pozitivnosti, že není veselá. Protože moje dcery jsou pozitivní a veselé. Samozřejmě pokud by se jednalo o nějaký fyzický kontakt nebo nějaké fyzické ubližování, tak toho si člověk taky všimne“.</i></p>	<p>Projevem je nekomunikativnost, mlčení, ztráta positivity, fyzické ubližování, výraz v obličeji.</p>	
<p><i>„Já mám tu zkušenost u vlastního dítěte, že moje dítě, které vyzvedávám každý den před školou a vidím už při výstupu ze školy s jakou přichází náladou, takže už jako by ve výrazu z obličeje poznám, zda měl pohodový den nebo zda k něčemu došlo. Potom protože máme založený vztah na důvěře, tak má potřebu mi vždycky všechno hned sdělit, veškeré dění ve třídě ať už je pozitivní nebo negativní. Takže mám vlastně jakoby takovou tu přímou zpětnou vazbu o tom dění ve třídě, takže nesetkala jsem se s tím, že bych já sama si musela na něco přijít u toho svého dítěte, protože jde vlastně s těmi informacemi za mnou“.</i></p>		

Zdroj: vlastní šetření

Kategorie zaměřující se na příznaky projevů vyznačujících šikanované dítě hrají významnou roli v odhalení šikanovaného dítěte. Bez těchto znalostí by rodiče nebyli schopni rozpoznat šikanu. Z odpovědí respondentů vyplývá, že mají povědomí o projevech, do kterých řadí absenci školní docházky, zhoršení prospěchu, uzavření se do sebe, nekomunikativnost, somatické potíže, lhaní, vymlouvání a stranění se skupině či místům, kde se vyskytuje agresor.

Kategorie č. 3: Nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování

- Šikanují pouze lidé s menší inteligencí
- Šikanováno je dítě, které je ze sociálně slabší rodiny
- Šikanuje pouze pohlaví mužské
- Šikanu si dítě vyřeší samo

Tabulka č. 4: Kategorie č. 3: Nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování

Otázka v rozhovoru č. 6: Co by podle Vás mohlo být mýtem v oblasti šikanování?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Nic mě nenapadá“.	Žádná odpověď nebyla nalezena	Nedostatečná data v oblasti mýtů. Mýtus je, že šikanují jen silnější osoby, šikana je pouze fyzická a šikanování jsou chudší lidé.
„Nic mě bohužel nenapadá, nevím“.		
„Vůbec nic mě nenapadá, je to strašně těžká otázka“.	Mýtus v oblasti šikanování je, že silnější šikanuje slabšího a lidé si myslí, že to není jejich starost.	
„Mýtus je to, že se to děje slabším. A mýtus je určitě, že si lidi myslí, že jich se to netýká“.		
„Ty jo to mě nic nenapadá. Možná jen, že ty bohatší děti šikanují ty chudší, možná“.	Mýtus je, když bohatší šikanují chudší.	
„To nevím, co bych k tomu řekla“.		
„Že mýtus u šikany je to, že lidi si myslí, že šikana je fyzické ubližování, ale může to být i psychické ubližování, týrání té dotyčné osoby, to je mýtus“.	Mýtus je, že šikana je jen o fyzickém ubližování, ale je i psychického původu.	
„Přemýšlím, ale to teda nevím“.		

Zdroj: vlastní šetření

Kategorie, která se nazývá Nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování odhalila, že respondenti nemají dostatečné povědomí a informovanost o mýtech, které by mohly být zavádějící pro rozpoznání šikanovaného dítěte. Respondenti tvrdí, že mýtus je, že šikanují jen silnější osoby, šikana je pouze fyzická a šikanování jsou chudší lidé. Je tedy patrné, že by respondenti mohli být tímto nedostatkem ovlivněni a při odhalování šikany by chybovali. V této oblasti postrádáme větší představivost respondentů.

Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení

- Rozpoznání situace
- Nerozpoznání situace

Tabulka č. 5: Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 1

Modelová situace č. 1: „Jednou před vyučováním hodil Honza po Tomovi mokrou houbu z tabule. Tom se naštvál a houbu hodil po Honzovi také. Následovala vzájemná bitka“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Záleží, jak to oni mezi sebou sami berou. Bude to spíše škádlení“.	Rozpoznání	Modelová situace byla rodiči rozpoznána.
„To bych určila spíše tak, že se o žádnou šikanu nejedná“.		
„Pokud je ta situace jednorázová, tak bych ji za šikanu nepovažovala“.	Rozpoznání	
„Určitě je to vyprovokování, nenazvala bych to jako šikanu, ale vyprovokování konfliktu“.		
„Tak záleží, jestli to byla jenom sranda nebo nějak dlouhodobě mají ti kluci mezi sebou rozbroje. Myslím si, že čistě teoreticky kdyby to bylo jenom ráno, tak si myslím, že to není šikana, že se kluci jenom navzájem provokovali.“	Rozpoznání	
„Doufám, že to není žádná šikana“.		
„Nejedná se o nic, není to šikana“.	Rozpoznání	
„To si myslím, že šikana není“.		

Zdroj: vlastní šetření

V první modelové situaci jsme chtěli naznačit pouze jednorázovou, nezáměrnou a neopakující se situaci, kdy se Honza a Tomáš vzájemně vyprovokovali a následně si to mezi sebou vyřešili. Nejednalo se tedy o žádnou formu šikanování a všichni respondenti modelovou situaci vyřešili správně a poznali, že to byla jednorázová nezávažná situace.

Tabulka č. 6: **Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 2**

Modelová situace č. 2: „Lukáš nerad chodí do své školy. Jeho spolužáci mu záměrně a opakovaně berou svačiny, peníze a rozbijí mu věci. Všichni se skvěle baví až na Lukáše. Chování spolužáků mu fyzicky i psychicky ubližuje“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Šikana“.	Rozpoznání	Modelová situace byla rodiči rozpoznána.
„Šikana, samozřejmě“.		
„Podle mě je to úplně jasné, takhle si já představuju šikanu. Je to pro mě úplně klasická šikana“.	Rozpoznání	
„Je to šikana až moc si myslím, že by to měl někdo řešit“.		
„Psychická šikana“.	Rozpoznání	
„Tohle je podle mě šikana“.		
„Samozřejmě se jedná o šikanu“.	Rozpoznání	
„Jedná se o šikanu“.		

Zdroj: vlastní šetření

Ve druhé modelové situaci jsme již zakomponovali znaky šikany jako jsou záměrnost, opakovanost a nerovnováha sil. Poukazujeme na nevhodné chování spolužáků, kdy je Lukáš v bezradné situaci a chování mu fyzicky i psychicky ubližuje. Modelová situace je příkladem šikany, kdy ji respondenti měli správně odhalit. Z výsledků se ukázalo, že všichni respondenti šikanu rozpoznali.

Tabulka č. 7: **Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 3**

Modelová situace č. 3: „Hanka a Lída se spolu ve škole pohádaly. Když obě dorazily domů, byly hodně rozzlobené. Vzaly si své telefony a vzájemně si vyměnily názory, které byly urážející a útočné“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Nejedná se o šikanu“.	Rozpoznání	Modelová situace byla rodiči rozpoznána.
„Není to šikana“.		
„Prostě se jenom pohádaly, takže se nejedná o šikanu“.	Částečné rozpoznání	
„Kyberšikana“.		
„Žádná šikana, jenom se holky nepohodly“.	Rozpoznání	
„Tak tohle bych brala, že se jenom pohádaly. Není to šikana“.		
„Ony si to vyříkaly, o nic se nejedná“.	Rozpoznání	

„Tak to si myslím, že není kyberšikana ani šikana“.		
---	--	--

Zdroj: vlastní šetření

Třetí modelová situace poukazuje na hádku dvou dívek, kterou vyřešily přes mobilní telefony. Stejně jako v modelové situaci č. 1, tak ani tato modelová situace neuvádí znaky opakovanosti, záměrnosti a nerovnováhu sil. V tomto případě se jednalo o jednorázovou situaci, kdy rovnováha sil byla vzájemná. Správná odpověď tedy byla, že se nejedná o žádnou formu šikany. Výsledky ukázaly, že respondenti modelovou situaci vyřešili úspěšně.

Tabulka č. 8: **Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 4**

Modelová situace č. 4: „Ve třídě si spolužáci vytvořili skupinu na Facebooku, aby si vzájemně mohli sdílet informace potřebné do školy. Do této skupiny však nepřidali Matěje, jejich spolužáka, a navíc ho na skupině pomlouvali, dělali si z něj legraci a přidávali jeho fotky s nevhodnými komentáři“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Kyberšikana“.	Rozpoznání	Modelová situace byla rodiči rozpoznána.
„Kyberšikana“.		
„Myslím si, že to bude kyberšikana“.	Rozpoznání	
„Jedná se o kyberšikanu“.		
„Kyberšikana“.	Rozpoznání	
„Já nevím, poradte mi. Je to asi kyberšikana“.		
„To je taková hloupá sranda no, v podstatě už to je trošku kyberšikana, ale tak asi kyberšikana“.	Rozpoznání	
„Kyberšikana“.		

Zdroj: vlastní šetření

Poslední modelová situace poukazovala na znaky kyberšikany. Je zakomponováno vyloučení ze skupiny, pomlouvání, nevhodné veřejné komentáře a záměrné sdílení fotek na sociální síti. Bylo zjištěno, že modelová situace je respondenty náležitě vyřešena.

Všechny modelové situace ve výzkumu posloužily pro proniknutí do mysli respondentům v souvislosti s odhalením šikanovaného dítěte. Byly sestaveny čtyři modelové situace a všechny byly respondenty správně rozpoznány. Lze tedy říci, že respondenti jsou v této kategorii schopni rozpoznat, co je šikana či kyberšikana a co není.

Níže v textu se zabýváme tím, na jakém základě jsme rozhodli o rozpoznání či nerozpoznání modelové situace. První dvě modelové situace se zaměřovaly na rozpoznání šikany. Vycházeli jsme z definice šikany, kterou uvádíme v teoretické části diplomové práce podle autorů

Janošové, Kollerové, Zábrodské, Kressu a Dědové (2021, s. 27), kdy šikanu definují jako „(1) záměrné, respektive agresivní jednání vůči druhému, (2) jeho opakovanost a (3) nerovnováha sil mezi jednajícím a tím, kdo je agresivnímu jednání vystaven“.

V kontextu se zmíněnou odbornou definicí jsme zahrnuli do modelových situací pojmy, jako jsou záměrnost, opakovanost a nerovnováha sil, které odhalovaly šikanující chování. Tam, kde byly tyto termíny zahrnuty, tak se jednalo o šikanu a respondenti měli na tomto základě modelovou situaci vyřešit.

Třetí a čtvrtá modelová situace byla zaměřena na rozpoznání kyberšikany. Zde jsme vycházeli z definice, která je též zmíněna v teoretické části práce a pochází od autorů Švestkové, Soldána a Řehky (2019, s. 5), kteří ji vymezují jako „trýznění, hrozby, obtěžování, ponižování, ztrapňování nebo jiné útoky prostřednictvím internetu, interaktivních a digitálních technologií nebo mobilních telefonů“. Definici jsme promítli do modelové situace. Díky tomu jsme mohli naznat, zda byla situace respondenty rozpoznána či nikoliv.

Kategorie č. 5: Chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s užíváním ICT

- Sdílení videí a fotek na internetu za účelem poškodit druhou osobu
- Vyřazování člena ze všech sociálních skupin či online her
- Záměrné a opakující se útoky ve formě zpráv a e-mailů
- Nevhodné veřejné komentáře
- Projevy agresivity a psychického ubližování online

Tabulka č. 9: **Kategorie č. 5: Chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s používáním ICT**

Otázka v rozhovoru č. 19: Zkuste definovat pojem kyberšikana.		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
„Šikana na úrovni informačních technologií. Například telefon, notebook“.	Vyhledávání oběti za pomoci technologií jako jsou telefon, internet, počítače prostřednictvím sociálních sítí za použití falešného účtu.	
„Kyberšikana by se děla přes telefony a počítače, je to tedy elektronické, možná na sociálních sítích a serverech. Většinou pod falešným účtem vyhledává nějakou oběť, která by se chytla“.		
„Vnímala bych ji jako šikanu přes telefon, počítač, e-mail, WhatsApp, Facebook, kdy konkrétní dítě bude dostávat od toho agresora“	Šikana přes sociální sítě a média v podobě posílání e-mailů a zpráv.	

<p><i>e-maily a zprávy ve smyslu toho co by mu jindy řekl, tak mu to prostě píše“.</i></p>		
<p><i>„Kyberšikana je šikana, která se objevuje prostřednictvím nějakých medií. To znamená, že to není jen internet, ale i skupiny jako je Facebook, Instagram a Tik Tok“.</i></p>		
<p><i>„Je to šikana přes sociální sítě, nějaké zesměšňování nebo urážení“.</i></p>		<p>Šikana odehrávající se na sociálních sítích nebo internetu, která je způsobována za pomoci mobilních telefonů, počítačů či notebooků s cílem ublížit osobě prostřednictvím sdílených fotek, videí či zpráv za účelem jejího zesměšnění a zraňování.</p>
<p><i>„Kyberšikana, no představuju si, že to jsou různé skupiny na sítích, třeba na Tik Toku a označování někoho na fotkách a vyškrtávání z různých jakoby skupin, nadávání nebo nějaké videa na YouTube, že tě někdo nahraje a pak to sdílí, bez tvého vědomí. Takhle nějak si to představuju“.</i></p>	<p>Šikana přes sociální sítě za účelem ublížit druhé osobě, což se promítá v oblasti označování na fotkách, vyřazování z online skupin a sdílení videí na serverech jako je YouTube bez vědomí natáčené osoby.</p>	
<p><i>„Tak samozřejmě je to šikana za pomoci informačních technologií a zkrátka zařízení, ať už mobilní telefony, počítač, chaty a sociální sítě. Zesměšňování na sociálních sítích, dopisování přes chat, to je kyberšikana“.</i></p>		
<p><i>„Tak si myslím, že kyberšikana pochází nebo se s ní setkáváme ve světě internetu, takže si myslím, že aspoň já to tak mám, že se snažím svým dětem omezovat čas na sociálních sítích. Je to šikana prostřednictvím internetu“.</i></p>	<p>Šikana prostřednictvím internetu a sociálních sítí, za pomoci informačních technologií a zařízení typu mobilní telefony, počítače za účelem zesměšnit druhou osobu.</p>	

Zdroj: vlastní šetření

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že kategorie zaměřující se na chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s používáním ICT odhalila, že respondenti definují kyberšikanu, jako šikanu odehrávající se na sociálních sítích nebo internetu, která je způsobována za pomoci

mobilních telefonů, počítačů či notebooků s cílem ublížit osobě, prostřednictvím sdílených fotek, videí či zpráv, za účelem jejího zesměšnění a zraňování.

Ze získaných odpovědí od respondentů můžeme tvrdit, že mají nad problematikou kyberšikany široké povědomí a definují ji z rozsáhlých hledisek, které zahrnují prostředky, způsoby, cíle a vedou až k samotnému účelu.

Kategorie č. 6: Negativní a pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany

Negativní přístupy:

- Projevení nezájmu při řešení situace
- Zlehčování situace
- Náznaky, že si to dítě vymyslelo, tedy nedůvěra
- Navádění ke stejnému chování
- Ponižování dítěte, že je slabé

Pozitivní přístupy:

- Projevení citů a pochopení dané situace
- Povzbuzení a podpora dítěte, že se svěřilo
- Klidná komunikace zaměřena na hledání řešení
- Zajistit pocit bezpečí a důvěry
- Věnování se problému a odložit jiné záležitosti

Tabulka č. 10: **Kategorie č. 6: Negativní přístupy rodičů při řešení šikany**

Otázka v rozhovoru č. 7: Jak byste neměli reagovat, když se Vám dítě svěří, že je šikanované?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
<i>„Tak určitě bych ho neměla i já nějak shazovat“.</i>	Shazování dítěte, projevení pocitu, že si za to dítě může samo, absence podpory, zlehčování, řešení situace v afektu.	
<i>„Kdybych ji říkala, že si za to může sama nebo bych ji nepodpořila. Kdybych situaci zlehčovala, tím že bych ji říkala, že to není žádný problém. Neměla bych jednat v afektu“.</i>		
<i>„Neměla bych vyvolávat větší konflikty a kontaktovat rodiče, jejichž dítě šikanuje to mé. Neměla bych jít proti přání dítěte. Takto to vnímám, protože mám se svými dětma hezký vztah, tak pokud mi vyloženě řekne, ale já nechci abys to řešila“.</i>	Nekontaktování rodičů, kteří šikanují dítě, nejít proti přání dítěte, neříkat dítěti, že si vymýšlí, neshazovat dítě, neměla by se zlehčovat situace.	

<i>s těmihle lidmi, tak bych se snažila nejít proti tomu přání, snažila bych se mu to vysvětlit“.</i>		Když se dítě svěří rodiči, že je šikanované, tak by neměli mít projev jako je shazování dítěte, zlehčování situace, dělat ukvapená rozhodnutí, jít proti přání dítěte a odpustit si poznámky typu, že si vše vymýšlí, že si za to může samo a ať chování oplatí.
<i>„Tak určitě bych neměla říct, že si to vymýšlí. Měla bych ho vyslechnout a neshazovat, že to přece nic není“.</i>		
<i>„Tak asi bych mu neměla říct, ty jo tak mu to oplácej, tak to si nenechej líbit, tak jim to vrať.“.</i>	Projevení názoru typu oplácej jim to, vrať jim to, neřešení situace.	
<i>„Nezametla bych to pod koberec“.</i>		
<i>„Neměl bych reagovat tak, že bych dělal hned závěr, že bych to uzavřel tak, že to je šikana. Protože napřed bych si to ověřil, jestli vůbec se jedná o šikanu, začal bych třeba u třídní učitelky. Je to o komunikaci, začal bych se vyptávat, ať se zmapuje situace. Pak bych ji neměl odpálkovat, když mi řekne, že je šikanovaná.“.</i>	Nedělat ukvapené závěry, projevení nezájmu směrem k dítěti, polehčování situace.	
<i>„Neměla bych to polehčovat a měla bych se zajímat, jaké byly hlavní důvody či příčiny, že se tak žáci zachovali. I se zajímám, zda mé dítě neposkytlo nějakou indicii k tomu, aby vlastně došlo k šikaně“.</i>		

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka poukazuje na zjištění, jak by neměli rodiče reagovat, když se jim dítě svěří se šikanou. Z výsledků od respondentů zjišťujeme, že se jedná o chování, které v sobě zahrnuje shazování dítěte, zlehčování situace, dělat ukvapená rozhodnutí, jít proti přání dítěte a odpustit si poznámky typu, že si dítě vše vymýšlí, že si za to může samo a ať chování oplatí. Respondenti mají v této oblasti rozsáhlé poznatky, které poukazují na to, že by věděli, jak se nezachovat.

Tabulka č. 11: **Kategorie č. 6: Pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany**

Otázka v rozhovoru č. 8: Jak byste naopak měli reagovat, když se Vám dítě se šikanou svěří?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
<p>„Měla bych ho vyslechnout a zkusit najít řešení a probrat to. Pokud je potřeba do toho zapojit i paní učitelku, tak se obrátit i na ni“.</p>	<p>Vyslechnutí dítěte, hledání způsobů řešení, aktivní řešení problémové situace s pomocí školy.</p>	
<p>„Vyslechla bych si dceru, aby mi popsala, co se děje. Šla bych zjistit za třídní učitelkou a popřípadě i asistentkou, jestli si něčeho všimly, jestli se podle jejich informací ve škole něco děje. Konfrontovala bych samotného žáka a jeho rodiče, pokud by se nic nezměnilo, tak bych šla na vedení. Snažila bych se to zastavit, popřípadě kontaktovala psychologa, pokud by bylo potřeba. Určitě bych neustále něco dělala, aby se situace vyřešila“.</p>		
<p>„Je to hodně citlivé téma, už to, že se mi dítě svěřilo považuji za dobrý začátek. Můj syn vůbec nechtěl abych situaci řešila, ale vysvětlovali jsme si to. Zkontaktovala jsem se s paní učitelkou, chtěla jsem, aby situaci sledovala. Rodič musí postupovat primárně opatrně. Situace by se dala řešit klidnější cestou, nějakou nenápadnou“.</p>	<p>Vyslechnutí dítěte a vysvětlování situace, kontaktování školy, sledování situace, opatrné a klidné postupy při řešení situace.</p>	<p>Když se dítě svěří se šikanou, tak by měli mít rodiče na paměti kroky jako jsou vyslechnutí, obrácení se s řešením situace na školu, aktivně se situací zabývat, dále klidně a opatrně přistupovat k dítěti a projevit mu podporu, city a zájem.</p>
<p>„Měla bych ho vyslechnout, dát mu nějaký návrh co by měl udělat a případně vyzvat školní psycholožku. Rozhodně bych to jako matka řešila se školou. I když s tím já jsem dost skeptická, takže</p>		

by záleželo na věku těch účastníků“.		
„Měla bych to řešit s učitelkou, popřípadě s nějakýma rodičema, že se něco děje, pak s psychologkou ve škole, ať si děti vyslechnou. Měli bysme se o tom bavit, zmiňovat si téma o šikaně, něco si načíst“.	Řešení situace se školou a rodiči, bavit se o tématu a prostudovat si ho, být klidný a projevit podporu dítěti, zeptat se na názory dítěte.	
„Snažila bych se zůstat v klidu, říct mu, že jsem ráda, že mi to řekl a začnu to řešit. A taky bych se zeptala, co si o tom myslí on a nějak to sním jako probrat. Zavolala bych třeba i do školy“.		
„Měl bych si ji vyslechnout a snažit se udělat maximum. A měl bych jí to vysvětlit a říct, že se o to začnu zajímat a že to spolu vyřešíme a všechno bude v pořádku“.	Vyslechnutí dítěte a následné vysvětlení, že máme zájem situaci řešit, projevit podporu, zajímat se o city dítěte a o jeho názory.	
„Rozebrat situaci, poptat se co konkrétního se stalo, jestli se to děje pravidelně nebo jestli to byla výjimečná událost a samozřejmě jak se cítí a společně bysme se domluvili na řešení problémů. Zda si přeje abychom oslovili rodiče dotyčného žáka, školu a tento problém prostě řešili hromadně“.		

Zdroj: vlastní šetření

Respondenti ve výše uvedené tabulce vystihují, jaká by měla být správná reakce na dítě, když se se šikanou svěří. Jsou to postupy zaměřující se na vyslechnutí dítěte, obrácení se s řešením situace na školu, aktivně se situací zabývat, dále klidně a opatrně přistupovat k dítěti a projevit mu podporu, city a zájem. Je patrné, že by respondenti v situaci postupovali s rozvahou a opatrností. Vyplývá nám tedy z toho, že by situaci zvládli vyřešit.

Získané a zaznačené výsledky z kategorie o pozitivních a negativních při řešení šikany, týkajících se přístupu k dítěti, nám udávají pravidla, jakými by se měli rodiče řídit. Přístup, komunikace a reakce ze strany rodičů na šikanu je velmi důležitý, poněvadž nechceme dítěti ještě více ublížit, ale naopak mu pomoci. Proto je nutné brát také v úvahu okolnosti, které by

mohly vyplynout z reakce rodičů, kdyby zastávali postoje, jako jsou uvedeny v první tabulce této kategorie o negativním přístupu rodičů.

Závěr kategorie o negativních a pozitivních přístupech rodičů při řešení šikany je, že respondenti by věděli, jak se v dané situaci zachovat, popřípadě jak ji řešit, na koho se obrátit.

Do kategorie negativní a pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany jsme dále zahrnuli doplňující reakce rodičů na zjištění, kdyby si jejich dítě psalo přes informační a komunikační technologie s neznámým člověkem. Vše nám představí následující tabulka.

Tabulka č. 12: **Kategorie č. 6: Přístupy a reakce rodičů k dítěti zaměřujícího se na neznámého člověka**

Otázka v rozhovoru č. 24: Jaká by byla Vaše reakce, kdybyste zjistil/a, že si Vaše dítě píše přes informační a komunikační technologie s neznámým člověkem, popřípadě by si s ním domluvilo schůzku?		
Otevřené kódování	Axiální kódování	Selektivní kódování
<p>„Tak to bych mu velmi a jasně vysvětlila, aby si dávalo tady na ty věci pozor. A určitě bych mu zakázala jít na takovou schůzku“.</p>	<p>Zjištění informací od dítěte o neznámém člověku, důraz na své bezpečí a vysvětlení okolností, které by mohly nastat.</p>	
<p>„Nejdříve bych se pokusila z dítěte vydolovat nějaké informace. Chtěla bych se podívat a přečíst si konverzaci, kterou si s neznámým píše. Pokud by byla konverzace nevhodná, tak bych ji zabavila tablet či telefon a po dobrém bych ji vysvětlila, co se všechno může stát, co to obnáší“.</p>		
<p>„Schůzku bych mu nedovolila a obecně dětem říkám, že si s takovými lidmi nepíšeme. Určitě bych ho nepochválila asi bych mu to zakázala a celkově bych zakázala psát si s tím člověkem“.</p>	<p>Zakázání schůzky a komunikace s neznámým člověkem. Dále věnovat čas a prostor pro vysvětlení, proč se nescházet s takovými lidmi, popřípadě v nutnosti schůzky dbát na svoji bezpečnost a pro schůzku volit frekventovaná místa.</p>	
<p>„Určitě bych mu řekla, že není vhodné se setkávat s lidmi, které nezná. Případně pokud by to dítě na tom trvalo, tak bych šla s ním a domluvila si schůzku na</p>		

<p>veřejném místě jako je supermarket nebo obchodní dům. Hlavně bych mu vysvětlila, proč se tohle nesmí a případně zablokovala ten účet“.</p>		
<p>„Asi bych ho zastřelila. Nemůžu říct, že k tomu nemůže dojít, ale myslím si, že bude tak hlídanej, ale doufám, že se to nestane a kdyby ano, tak bych mu to vysvětlila“.</p>	<p>Vysvětlení vážnosti situace, klást důraz na možnosti, že neznámý člověk může lhát a informovat o celé věci dospělého.</p>	<p>Reakce rodičů na neznámého člověka, se kterým dítě komunikuje, by kladla důraz na zjištění veškerých informací, vysvětlování nebezpečnosti v souvislosti s užíváním sociálních sítí a internetu, zakázání schůzky.</p>
<p>„No poučila bych ho, že to vůbec nemusí být ten člověk, za kterého se vydává a snažila bych se mu to vysvětlit, jako o co může jít, že by mu neměl věřit a rozhodně by tam neměl chodit ani sám ani s kamarádem prostě, říct to dospělýmu a nevypravovat se tam. Doufám, že by je to ani nenapadlo“.</p>		
<p>„No toho se bojím až k tomu někdy dojde. Snažíme se... jako no zatím dceři, té starší vštěpovat tady ty věci co se děje ve světě, aby byla informovaná, a tak třeba nebude natolik hloupá, což asi s prominutím někdy bude, někdy tomu podlehne a sejde se třeba s nějakou neznámou osobou a půjde na rande s nějakým klukem nebo já nevím co, ale jak bych se zachoval? No záleží, v jakém věku by to bylo, doufám, že co nejpozději a už to všechno zvládne ukočírovat. Abych ji pustil, musel bych vědět o koho půjde, na jakém místě se bude nacházet, s kým jde“.</p>	<p>Informovat a komunikovat s dítětem o rizicích spojených s komunikací s neznámým člověkem. Pátrat po okolnostech, jak k celé situaci došlo a klást důraz na vysvětlení související s nebezpečností užívání internetu a sociálních sítích.</p>	
<p>„Tak asi za prvé bych se s ním o tom pobavil. Zajímalo by mě, jak k tomu přišel, jak k tomu došlo, co ho k tomu vedlo. Upozornila</p>		

<i>bych ho na to, že prostě se to děje ve světě sociálních sítí a internetu a že je to velmi nebezpečné a že si nepřeju, aby v tomto pokračoval“.</i>		
---	--	--

Zdroj: vlastní šetření

Z výše uvedeného lze tvrdit, že by se měl rodič takovou situací dostatečně zabývat. Klást důraz na bezpečnost dítěte tak, že mu podává informace, vzájemně spolu komunikují a upozorňuje ho na to, co by se mohlo stát, jaké mohou být následky vztahu s neznámým člověkem. Je to forma prevence, která je důležitá pro bezpečnost dětí v online světě. Respondenti poukazují na nutnost zákazu schůzky s neznámým člověkem. Můžeme říci, že respondenti by přistupovali pozitivně k této situaci, poněvadž by měli zájem s dítětem záležitost řešit a nenechali by ji osudu.

5.6 Shrnutí výzkumného šetření

Pomocí výzkumného šetření jsme zjistili, jaká je informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany a zdali tato informovanost ovlivňuje její odhalení.

V první kategorii, která se zaměřuje na formulaci pojmu šikana z pohledu rodičů, jsme zvolili koncepty jako jsou nerovnováha sil, fyzické a psychické ubližování, dlouhodobá nepříjemnost situace, záměrné a opakované agresivní jednání, vědomé ubližování jedincem nebo skupinou osob. Respondenti, kteří mají dítě na ZŠ, tvrdí, že šikana je vědomé a záměrné ubližování, které působí na psychickou i fyzickou stránku člověka způsobované kolektivem nebo jedincem, za účelem poškodit druhou osobu a dostat ji do diskomfortu.

V první kategorii respondenti dále doplnili v souvislosti s porovnáním šikany a škádlení, že šikana je pravidelná a postupně může gradovat, je jednostranná a dítě k ní vnímá postoj, který je nechtěný a netolerující.

Ve druhé kategorii příznaky projevů vyznačující šikanované dítě jsme zvolili koncepty nekomunikativnost a uzavřenost, somatické potíže, hmatatelná a zřetelná zranění, ztráta či poničení osobních věcí, záměrné lhaní a zhoršení školního prospěchu. Od respondentů bylo zjištěno, že projevy šikany jsou absence školní docházky, zhoršení prospěchu, uzavření se do sebe, nekomunikativnost, somatické potíže, lhaní, vymlouvání a stranění se skupině či místům, kde se vyskytuje agresor.

Třetí kategorie je zaměřena na nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování. Zařadili jsme koncepty, že šikanují pouze lidé s menší inteligencí, šikanováno je dítě, které je ze sociálně slabší rodiny, šikanuje pouze pohlaví mužské, šikanu si dítě vyřeší samo. Od respondentů jsme odhalili, že mýtus je, že šikanují pouze silnější osoby, šikana je pouze

fyzická a šikanování jsou chudší lidé. V této kategorii jsme postrádali větší představivost respondentů, která by odhalila více mýtů.

Čtvrtá kategorie se zaměřovala na modelové situace a jejich rozřešení. Modelové situace byly čtyři a zjistili jsme, že všechny byly respondenty správně rozpoznány. O rozpoznání modelové situace jsme rozhodli na základě definic z odborných zdrojů, jak vysvětlujeme v kapitole 5.5.

Pátá kategorie chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s užíváním ICT má koncepty jako jsou sdílení videí a fotek na internetu, za účelem poškodit druhou osobu, vyřazování člena ze všech sociálních skupin či online her, záměrné a opakující se útoky ve formě zpráv a e-mailů, nevhodné veřejné komentáře, projevy agresivity a psychického ubližování. Od respondentů jsme zjistili, že kyberšikana definují jako šikanu odehrávající se na sociálních sítích nebo internetu, která je způsobována za pomoci mobilních telefonů, počítačů či notebooků, s cílem ublížit druhé osobě, prostřednictvím sdílených fotek, videí či zpráv, za účelem jejího zesměšnění a zraňování.

Poslední kategorie negativní a pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany byla rozdělena na dva typy konceptů. První koncept se zaměřoval na negativní přístupy, kam jsme zařadili projevení nezájmu při řešení situace, zlehčování situace, náznaky, že si to dítě vymyslelo, tedy nedůvěra, navádění ke stejnému chování a ponižování dítěte, že je slabé. Ve druhém konceptu pozitivní přístupy jsme zahrnuli projevení citů a pochopení dané situace, povzbuzení a podpora dítěte, že se svěřilo, klidná komunikace zaměřená na hledání řešení, zajištění pocitu bezpečí a důvěry, věnování se problému a odložení jiných záležitostí.

Od respondentů jsme zjistili, že u prvního konceptu zařazují chování, které v sobě zahrnuje shazování dítěte, zlehčování situace, dělání ukvapených rozhodnutí, jít proti přání dítěte a odpustit si poznámky typu, že si dítě vše vymýšlí, že si za to může samo a ať chování oplatí. Dále bylo zjištěno, že respondenti do pozitivních přístupů řadí vyslechnutí dítěte, obrácení se s řešením situace na školu, aktivně se situací zabývat, klidně a opatrně přistupovat k dítěti a projevit mu podporu, city a zájem.

Šestá kategorie byla dále doplněna o přístupy a reakce rodičů k dítěti zaměřujícího se na neznámého člověka, kde jsme od respondentů zjistili, že by kladli důraz na zjištění veškerých informací o dané situaci, vysvětlili by, jaké je nebezpečí v souvislosti s užíváním sociálních sítí a internetu a schůzku s neznámým člověkem by zakázali.

5.7 Diskuse

V kapitole 5.2 jsme určili hlavní cíl, dílčí cíle a výzkumné otázky. Hlavní podstatou diskuse budou odpovědi respondentů, kteří mají dítě na ZŠ Stupkova v Olomouci. První výzkumnou otázkou jsme chtěli zjistit, jaké povědomí mají rodiče o znacích, které vykazuje šikanované dítě. Na tuto výzkumnou otázku nalezneme odpověď především v kategorii formulace pojmu šikana z pohledu rodičů.

Znaky šikany jsou nerovnováha sil, opakovanost a záměrnost. Když se zaměříme na výsledky od respondentů, které říkají, že šikana je vědomé a záměrné ubližování, které působí na psychickou i fyzickou stránku člověka, způsobované kolektivem nebo jedincem, za účelem poškodit druhou osobu a dostat ji do diskomfortu. Dále, že šikana je pravidelná a postupně může gradovat, je jednostranná a dítě k ní vnímá postoj, který je nechtěný a netolerující. Lze tvrdit, že výzkumná otázka byla naplněna, a to z toho důvodu, že v odpovědi nacházíme znaky, které jsme definovali na začátku.

Výzkumné otázky, které se zaměřovaly na to, jak dalece jsou rodiče informováni o problematice šikany a zdali rodič pozná, že je jeho dítě šikanované, je nutné nahlížet z celkového přehledu výsledků. Nutné je zde především vyzdvihnout kategorii příznaky projevů vyznačující šikanované dítě, poněvadž v ní respondenti poukazují na to, jak se může šikanované dítě chovat či jak může vypadat, když šikanu prožívá. V kontextu všech kategorií, které jsme v práci vymezili, je možné prohlásit, že jsou rodiče informováni dostatečně a šikanu by u svého dítěte rozpoznali.

Na naši další výzkumnou otázku, která se zaměřovala na informovanost rodičů v oblasti kyberšikany, kterou doplňovaly modelové situace, jsme našli odpověď v kategorii o chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s užíváním ICT a v modelových situacích 3 a 4. Z výsledků, které nám respondenti poskytli, můžeme tvrdit, že rodiče mají dostačující povědomí o kyberšikaně a dokázali by ji rozpoznat.

Výzkumná otázka zaměřující se na povědomí v oblasti mýtů šikany, které mohou být zavádějícími znaky šikanování, nám nepřinesla plnohodnotné výsledky. Odpověď na tuto výzkumnou otázku nalezneme v kategorii nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování, kdy podotýkáme, že respondenti o mýtech nemají dostatečné povědomí.

Poslední výzkumná otázka se zaměřovala na to, jak dalece znají rodiče pravidla, kterými by se měli řídit v případě, že je jejich dítě šikanováno. Odpověď od respondentů nalezneme v kategorii negativní a pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany, kdy je rozsáhle vymezeno, jaká by měla a neměla být dodržována pravidla v souvislosti s přístupem a reagováním na dítě,

když se rodiči svěří a sdělí mu své problémy. Z výsledků můžeme tvrdit, že by rodiče věděli, jak se mají v situaci zachovat a co musí při komunikaci s dítětem dodržovat.

V závěru diskuse se ještě zaměříme na porovnání našeho výzkumu s výzkumem, který jsme uvedli v kapitole 4. Konkrétně na výzkum, jenž se odehrával mezi australskými rodiči. Výzkum byl sestaven z dvaceti modelových scénářů a zaměřoval se na rozpoznání šikany, kyberšikany a škádlení. Výzkumu se účastnilo celkem 201 rodičů, přičemž výsledky ukázaly, že by rodiče rozpoznali šikanu v zastoupení 97 % i kyberšikanu v zastoupení 97,9 %, avšak u škádlení se výsledky ukázaly jako negativní. Celkem 10 % rodičů nebylo schopno rozlišit šikanu a škádlení a autoři považují tyto výsledky za znepokojivé. V našem výzkumu, který byl podstatně menší oproti tomu australskému, jenž se uskutečnil s 8 rodiči, jsme zjistili, že by šikanu a kyberšikanu rozpoznali. Ovšem náš výzkum se neskládal pouze z modelových scénářů, ale v rozhovoru byly zakomponovány pouze 4 modelové situace, které měly pomoci odhalit povědomí rodičů.

ZÁVĚR

Ať jsme děti, dospívající nebo dospělí, můžeme se v životě setkat s nejrůznějšími problémy. Při psaní diplomové práce jsme se podrobně zaměřili na problematiku šikany, kyberšikany a věnovali pozornost rodině. V teoretické práci jsme se nejdříve zaměřili na definici šikany, zmínili jsme její varianty a zabývali se pohledem rodičů na řešenou problematiku. Dále jsme popsali kyberšikanu, komunikaci v ní a pozici rodičů. Pozornost jsme ve třetí kapitole věnovali rodině, která je pro člověka velmi významná a hodnotná. Zabývali jsem se oblastí jako jsou funkce rodiny, výchova v rodině a komunikace. V empirické části práce jsme se orientovali na rodiče, konkrétně na zjištění jejich informovanosti v problematice šikany a kyberšikany a zdali tato informovanost ovlivňuje její odhalení.

Psaní diplomové práce mi dalo mnohé, od prostudování odborné literatury, kdy jsem si doplnila své nedostatky a nahlédla blíže na problematiku, až k samotné realizaci výzkumu, vkročení do terénu a nahlédnutí do života lidí. Respondenti, kteří se mnou byli ochotni udělat rozhovor, mi tím projevili úctu. Vážím si vzájemné spolupráce s nimi i se základní školou Stupkova v Olomouci, která pro mě byla hlavním klíčem ke splnění výzkumné části práce. I přes menší komplikace, které se během psaní této práce objevily, jsem se utvrdila v tom, že píle a trpělivost je v překonávání překážek nezbytná.

Výsledky výzkumu pro mě byly příjemným překvapením. Na začátku celého procesu jsem neměla příliš velká očekávání a myslela si, že výsledky dopadnou spíše záporně. Můj prvotní předpoklad byl takový, že informovanost rodičů nebude dostačující na to, aby odhalili šikanu u svého dítěte. Výsledky však předčily má očekávání. Zjistila jsem, že problematika šikany a kyberšikany pro rodiče není cizí.

Diplomová práce může pomoci rodičům, kteří nemají dostatečné znalosti či povědomí v problematice šikany a kyberšikany. Lze ji použít jako cestu k tomu, aby si rodič prohloubil svoji informovanost a byl schopný na svém dítěti šikanu včas odhalit, tedy rozpoznat.

„Existují věci nepoznané, ale neexistují věci nepoznatelné.“

Jan Amos Komenský

SEZNAM ZKRATEK

ICT – Informační a komunikační technologie

Sb. – Sbírký

Č. – Číslo

ZŠ – Základní škola

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Kategorie č. 1: Formulace pojmu šikana z pohledu rodičů

Tabulka č. 2: Kategorie č. 1: Formulace pojmu šikana v souvislosti se škádlením

Tabulka č. 3: Kategorie č. 2: Příznaky projevů vyznačující šikanované dítě

Tabulka č. 4: Kategorie č. 3: Nedostatečné povědomí týkající se mýtů v oblasti šikanování

Tabulka č. 5: Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 1

Tabulka č. 6: Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 2

Tabulka č. 7: Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 3

Tabulka č. 8: Kategorie č. 4: Modelové situace a jejich rozřešení – modelová situace č. 4

Tabulka č. 9: Kategorie č. 5: Chápání pojmu kyberšikana v souvislosti s používáním ICT

Tabulka č. 10: Kategorie č. 6: Negativní přístupy rodičů při řešení šikany

Tabulka č. 11: Kategorie č. 6: Pozitivní přístupy rodičů při řešení šikany

Tabulka č. 12: Kategorie č. 6: Přístupy a reakce rodičů k dítěti zaměřujícího se na neznámého člověka

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

BEAR, George G., 2010. *School discipline and Self-Discipline. A Practical Guide to Promoting Prosocial Student Behavior*. New York: The Guilford Press. ISBN 978-1-60623-681-9.

ČERNÁ, Alena, Lenka, DĚDKOVÁ, Hana, MACHÁČKOVÁ, Anna, ŠEVČÍKOVÁ, David, ŠMAHEL, 2013. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.

EDMÜLLER, Andreas, Thomas, WILHELM, 2010. *27 manipulativních technik*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3300-5.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír, KEBZA, Milan, RYMEŠ a kolektiv, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2798-1.

HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka, KOLLEROVÁ, Kateřina, ZÁBRODSKÁ, Jiří, KRESSA, Mária, DĚDOVÁ, 2016. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.

JANOŠOVÁ, Pavlína, Pavel, ŘÍČAN, 2010. *Jak na šikamu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6.

KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal, 2001. *Bolest šikanování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Zdeněk a kolektiv, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.

KONEČNÝ, Štěpán, 2011. Masarykova Univerzita. *Fenomén lhání v prostředí internetu*. ISBN 978-80-210-5488-2.

KOPECKÝ, Kamil, René, SZOTKOWSKI, Pavla, DOBEŠOVÁ, 2021. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5915-0.

KOŽÍŠEK, Martin, Václav, PÍSECKÝ, 2016. *Bezpečně na internetu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5595-3.

- KRAUS, Blahoslav, Václav, BĚLÍK, Stanislava Hoferková, 2017. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0599-1.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav, Věra, POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-0042-2.
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MIKULKOVÁ, Milena, 2015. *Hlavu vzhůru rodiče*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5606-6.
- MINAŘÍKOVÁ, Lenka, 2015. *Psychologie lži*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5472-7.
- NOVOTNÝ, Petr, Jitka, IVIČIČOVÁ, Ivana, SYRŮČKOVÁ, Pavlína, VONDRÁČKOVÁ, 2017. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0431-4.
- PÖSLOVÁ, Blanka, 2020. *Tolerantní výchova*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0622-6.
- PROCHÁZKA, Roman, Jan, ŠMAHAJ, Marek, KOLAŘÍK, Martin, LEČBYCH, 2014. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4451-3.
- PUGNEROVÁ, Michaela, Jana, KVINTOVÁ, 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5452-9.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STRAUSS, Anselm, Juliet, CORBIOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert. ISBN 80-85834-60X.
- SVOBODOVÁ, Jarmila, Bohumíra, ŠMAHELOVÁ, 2007. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. MSD s.r.o., Brno. ISBN 978-80-86633-81-7.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kolektiv, 2014. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠPAČKOVÁ, Alena, 2011. *Umění dialogu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3810-9.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2009. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2698-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára, ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVESTKOVÁ, Renata, Ladislav, SOLDÁN, Martin, ŘEHKA, 2019. *Kyberšikana*. České Budějovice. ISBN 978-80-7394-752-1.

VÁGNEROVÁ a kolektiv, 2009. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-611-7.

ZVÍROTSKÝ, Michal, Stanislav, BENDL, Magdalena, RICHTEROVÁ, 2021. *Příběh školní šikany: Učebnice pro pedagogické pracovníky*. Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-4825-5.

Použité internetové zdroje:

Kopecký, K. Jak na prevenci kyberšikany. Internetový portál E-Bezpečí. Centrum PRVoK PdF UP: Olomouc, 2011. [Cit. 27.12.2022]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/361-prevence-kybersikany>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Vědecké články:

EY, L a M. Campbell, 2020. Do Australian parents of young children understand what bullying means? *Children and Youth Services Review*. 116(1), číslo článku 105237. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920308239>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Žádost o povolení výzkumného šetření

Příloha č. 2: Rozhovor pro rodiče

Žádost o povolení výzkumného šetření

Žádost

Bc. Markéta Pluskalová
Nové Dvory 428
783 44 Náměšť na Hané
Tel: 774 982 198
E-mail: Pluskalova.marketa@seznam.cz

Mgr. Pavel Hofírek
Ředitel ZŠ Olomouc, Stupkova 16, p. o.
Stupkova 953/16
779 00 Olomouc

Žádost o povolení výzkumného šetření

Vážený pane řediteli,

dovoluji si Vás požádat o povolení výzkumného šetření formou dobrovolných anonymních rozhovorů na Vaší škole, které by měly být součástí méjí závěrečné diplomové práce. Jsem studentkou na Univerzitě Palackého v Olomouci a studuji obor Sociální pedagogika – specializace Výchovné poradenství. Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, zdali informovanost rodičů v problematice šikany a kyberšikany ovlivňuje její odhalení.

Výsledky výzkumného šetření budou sloužit pouze jako podklad pro vypracování praktické části diplomové práce. V případě zájmu o výsledky z výzkumu Vám je ráda poskytnu.

V Olomouci dne 20.1.2023

Vyjádření:

ŽÁDOSTI SE VYHOVUJE, 20.1.2023

*Mgr. Jana Procházková
zaškrtnutě ředitel školy*

Podpis a razítko:

**ZÁKLADNÍ ŠKOLA OLOMOUC,
STUPKOVA 16, p. o.
Stupkova 953/16
779 00 Olomouc
IČ: 47 657 189**

Rozhovor pro rodiče

Otázky do rozhovoru:

1. Máte zkušenosti se šikanou svého dítěte, setkal/a jste se s ní někdy?
2. Dokážete vysvětlit, co znamená pojem šikana?
3. Jaký shledáváte rozdíl mezi šikanováním a škádlením?
4. Pokuste se uvést co nejvíce projevů, které vyznačují, že je Vaše dítě šikanované?
5. Modelová situace č. 1:
„Jednou před vyučováním hodil Honza po Tomovi mokrou houbu z tabule. Tom se naštvál a houbu hodil po Honzovi také. Následovala vzájemná bitka“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?
6. Co by podle Vás mohlo být mýtem v oblasti šikanování?
7. Jak byste neměli reagovat, když se Vám dítě svěří, že je šikanované?
8. Jak byste naopak měli reagovat, když se vám dítě se šikanou svěří?
9. Budujete si vzájemnou důvěru a porozumění se svým dítětem?
10. Dbáte ve výchově na vštěpování hodnot jako jsou solidarita a ochrana?
11. Povídat si se svým dítětem o škole, znáte jeho kamarády?
12. Modelová situace č. 2:
„Lukáš nerad chodí do své školy. Jeho spolužáci mu záměrně a opakovaně berou svačiny, peníze a rozbijí mu věci. Všichni se skvěle baví až na Lukáše. Chování spolužáků mu fyzicky i psychicky ubližuje“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo nejde o žádnou formu šikanování?
13. Jaký styl výchovy upřednostňujete? Autokratický, liberální či demokratický?
14. Plní Vaše rodina funkce jako jsou biologickoreprodukční, sociálně-ekonomická, socializačně výchovná a emocionální?
15. Myslíte si, že Vaše rodina zdravě funguje? (např. soudržnost, adaptabilita, komunikace)
16. Jak chápete pojem lež?
17. Poznáte na svém dítěti, když Vám neříká pravdu?
18. Manipulace je úzce provázána se šikanou, pokuste se vysvětlit, jak se může tento jev projevovat v souvislosti se šikanou?
19. Zkuste definovat pojem kyberšikana?

20. Modelová situace č. 3:

„Hanka a Lída se spolu ve škole pohádaly. Když obě dorazily domů, byly hodně rozzlobené. Vzaly si své telefony a vzájemně si vyměnily názory, které byly urážející a útočné“. Jedná se o šikanu, kyberšikanu nebo škádlení?

21. Jaké technologie Vaše dítě používá?

22. Máte přehled o tom, co dělá Vaše dítě na internetu?

23. Modelová situace č. 4:

„Ve třídě si spolužáci vytvořili skupinu na Facebooku, aby si vzájemně mohli sdílet informace potřebné do školy. Do této skupiny však nepřidali Matěje, jejich spolužáka, a navíc ho na skupině pomlouvali, dělali si z něj legraci a přidávali jeho fotky s nevhodnými komentáři“. Jedná se o šikanu, škádlení nebo kyberšikanu?

24. Jaká by byla Vaše reakce, kdybyste zjistil/a, že si Vaše dítě píše přes informační a komunikační technologie s neznámým člověkem, popřípadě by si s ním domluvilo schůzku?

25. Chtěl/a byste něco zdůraznit, na co jsme během rozhovoru zapomněli?

26. Jaké jsou Vaše závěrečné pocity z hlediska Vaší informovanosti v této problematice?